

IZVEŠTAJ O PRAĆENJU PRIMENE MERE PRITVORA

Octobar 2023

IZVEŠTAJ O PRAĆENJU
PRIMENE MERE PRITVORA

SADRŽAJ

PREGLED	5
1. UVOD	7
2. METODOLOGIJA	10
3. KOSOVSKI I MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR	11
3.1 Međunarodni standardi	11
3.1.1 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima	11
3.1.2 EKLJP i sudska praksa ESLJP	12
3.2 Kosovski pravni okvir	13
3.2.1 Zakonik o krivičnom postupku	13
4. PRAĆENJE SUĐENJA: STATISTIČKA ANALIZA I PRIMERI PREDMETA	18
4.1 Mapiranje predmeta i preliminarni nalazi	18
4.2 Primeri predmeta	21
4.2.1 Propust tužilaca da pruže dokaze o osnovanoj sumnji	21
4.2.2. Propust tužilaca da opravdaju ili individualizuju zahteve za određivanje pritvora	22
4.2.3 Propust tužilaca da preciziraju zašto alternativne mere ne mogu da obezbede prisustvo okrivljenog na suđenju	25
4.2.4 Propust branilaca da adekvatno ospore zahteve za određivanje pritvora ili predlože manje restriktivne mere	25
4.2.5 Propust sudija da dovoljno obrazlože ili individualizuju odluke o određivanju pritvora	27
4.2.6 Propust Apelacionog suda da ispoštuje proceduralne rokove	30
5. ZAKLJUČAK	33
6. PREPORUKE	35
ANEKS A	36
ANEKS B	38

SPISAK SKRAĆENICA

AKK	Advokatska komora Kosova
EKLJP	Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
EU	Evropska unija
KAP	Kosovska akademija pravde
ODIHR	OEBS-ova Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava
KVES	Konsultativno veće evropskih sudija
KZK	Krivični zakonik Kosova
MPGPP	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija na Kosovu
SE	Savet Evrope
SSK	Sudski savet Kosova
TSK	Tužilački savet Kosova
UN	Ujedinjene nacije
ZKP	Zakonik o krivičnom postupku Kosova

PREGLED

Ovaj izveštaj predstavlja analizu podataka koje je 2022. i 2023. godine prikupio program praćenja suđenja Misije Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju na Kosovu („OEBS“) u pogledu određivanja pritvora prema punoletnim okrivljenim licima na Kosovu.¹ Svrha ovog izveštaja je da se analizira primena pritvora u sedam osnovnih sudova na Kosovu² u pogledu usklađenosti sa međunarodno prihvaćenim standardima pravičnog suđenja, na osnovu praćenja procesa od strane OEBS-a. Izveštaj je pripremljen u nameri da posluži kao pomoć u učenju za sudije, tužioce i advokate, i da da preporuke Kosovskoj akademiji pravde i Advokatskoj komori Kosova po pitanju obuke.

Prekomerna upotreba pritvora je globalni problem koji dovodi do zabrinutosti u pogledu vladavine prava i ljudskih prava. Kosovo nije izuzetak u ovom smislu. Dostupni statistički podaci pokazuju da je od decembra 2020. godine došlo do značajnog porasta broja optuženih koji se nalaze u pritvoru, a koji nisu osuđeni.

Izveštaj se zasniva na nalazima 70 izrečenih pritvora na ročištima koje je pratio i analizirao OEBS. OEBS je pokrenuo analizu delimično zbog anegdotskih izveštaja da se pritvor različito tretira u različitim osnovnim sudovima – pri čemu su neki sudovi spremniji da izreknu pritvor nego drugi. OEBS-ova analiza je omogućena radom pet regionalnih centara Misije OEBS-a,³ od kojih svi imaju osoblje za praćenje suđenja koje redovno prati predmete u svih sedam osnovnih sudova. Kao takva, imala je jedinstvenu poziciju da analizira primenu pritvora u sudovima na Kosovu.

Jedan od glavnih nalaza analize je da nije bilo vidljive razlike u postupanju sudova po pitanju zahteva za određivanje mere pritvora.⁴ Analiza je pokazala da su sudije za prethodni postupak retko odbijale zahteve tužilaštva za određivanje pritvora i da je bilo vrlo malo korišćenih alternativa dostupnih kroz „blaže mere“. Samo šest, od 70 analiziranih zahteva, su odbijena, što ukazuje na nedovoljan nadzor i preispitivanje koji bi mogli da podriju korišćenje pritvora kao krajnje mere.

1 Ovaj izveštaj razmatra pritvor koji se odnosi samo na punoletna okrivljena lica. Druga razmatranja se odnose na pritvor za „maloletna okrivljena lica“ koja su van okvira ovog izveštaja. Videti član 61, Zakon br. 06/L-006, Zakon o maloletničkom pravosuđu, 18. oktobar 2018.

2 Osnovni sud u Prištini, Osnovni sud u Prizrenu, Osnovni sud u Đakovici, Osnovni sud u Peći, Osnovni sud u Mitrovici, Osnovni sud u Gnjilanu i Osnovni sud u Uroševcu.

3 Gnjilane, Mitrovica, Peć, Priština i Prizren.

4 Značaj ovog nalaza mora se odmeriti u odnosu na relativno malu veličinu uzorka.

Prikupljeni i analizirani podaci takođe pokazuju da je došlo do poboljšanja u odnosu na nalaze iz ranijih izveštaja OEBS-a.⁵ Konkretno, u svim predmetima ispoštovani su proceduralni rokovi za podnošenje zahteva i odlučivanje o njima, kao i zahtev za „obaveznu odbranu“ (tj. da su svi okrivljeni zastupani). Kada je to odgovarajuće, u izveštaju se ističu primeri dobre prakse u pitanjima pritvora.

Međutim, izveštaj konstatuje nedostatke u pogledu kvaliteta obrazloženja u zahtevima tužilaštva, podnescima odbrane i sudskim odlukama. Posebni problemi uočeni su u predmetima sa više okrivljenih, gde tužilaštvo i sudovi često nisu pravili dovoljno razlike između okolnosti i navodne umešanosti svakog okrivljenog.

Izveštaj se završava nizom preporuka nadležnim institucijama. Ključne preporuke uključuju: proširenje liste dostupnih alternativnih mera pritvoru; osiguravanje postojanja mehanizama za praćenje i ubrzavanje postupka kada se okrivljeni nalazi u pritvoru; prikupljanje i objavljivanje podataka o upotrebi pritvora; obezbeđivanje obuke sudijama, tužiocima i advokatima o pitanjima u vezi sa pritvorom.

⁵ Videti izveštaj OEBS-a „Primena pritvora u krivičnim postupcima na Kosovu: Sveobuhvatni pregled i analiza preostalih zabrinutosti – Deo I (novembar 2009)“. <https://www.osce.org/files/f/documents/5/5/40584.pdf> (pristupljeno 18. jula 2023); i izveštaj OEBS-a „Primena pritvora u krivičnim postupcima na Kosovu: Sveobuhvatni pregled i analiza preostalih zabrinutosti“ – Deo II, (mart 2010). <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/41806.pdf> (pristupljeno 18. jula 2023). Videti takođe Izveštaj OEBS-a *Pregled primene novog Zakonika o krivičnom postupku Kosova - jun 2016*. <https://www.osce.org/kosovo/243976> (pristupljeno 18. jula 2023).

1. UVOD

”Pravo lica na slobodu nije apsolutno. [Njime se] prihvata da je ponekad lišavanje slobode opravdano, na primer, u sprovođenju krivičnih zakona. [Njime se] zahteva da lišenje slobode ne sme biti proizvoljno i da se mora sprovoditi uz poštovanje vladavine prava. [...] ne treba se ustaliti praksa da se okrivljenima izriče pritvor do suđenja“.

- *Komite UN-a za ljudska prava, Opšti komentar br. 35 na član 9 (Sloboda i sigurnost ličnosti)*⁶

Misija OEBS-a na Kosovu („OEBS“) od 1999. godine prati pravosudni sistem Kosova u pogledu poštovanja pravičnog suđenja i međunarodnih standarda ljudskih prava. Na osnovu ovog praćenja, OEBS redovno objavljuje izveštaje sa ciljem da se poboljša funkcionisanje pravosudnog sistema Kosova i poštovanje međunarodno prihvaćenih standarda pravičnog suđenja. OEBS se fokusira na isticanje sistemskih, a ne izolovanih pitanja, i daje preporuke za unapređivanje sektora pravosuđa.

Upotreba pritvora je tema od velike važnosti za OEBS jer se direktno i duboko dotiče osnovnih ljudskih prava, uključujući pravo na slobodu, kao pravo „od najvećeg značaja u ‘demokratskom društvu’“. ⁷ Međunarodna i regionalna tela za ljudska prava naglasila su da pritvor mora „biti izuzetak, a ne pravilo“, ⁸ i da se koristi samo kada je to zaista neophodno i kao krajnja mera. ⁹

Zatvorska populacija predstavlja koristan pokazatelj upotrebe pritvora. Statistički podaci Kazneno-popravne službe Kosova pokazuju da je u poslednje tri godine došlo do značajnog povećanja udela pritvorenika u zatvorskoj populaciji. Ovo je dostiglo vrhunac u decembru 2022. godine, kada je broj zatvorenika bez presude iznosio 660 od 1726 pritvorenih lica (38% zatvorske populacije).

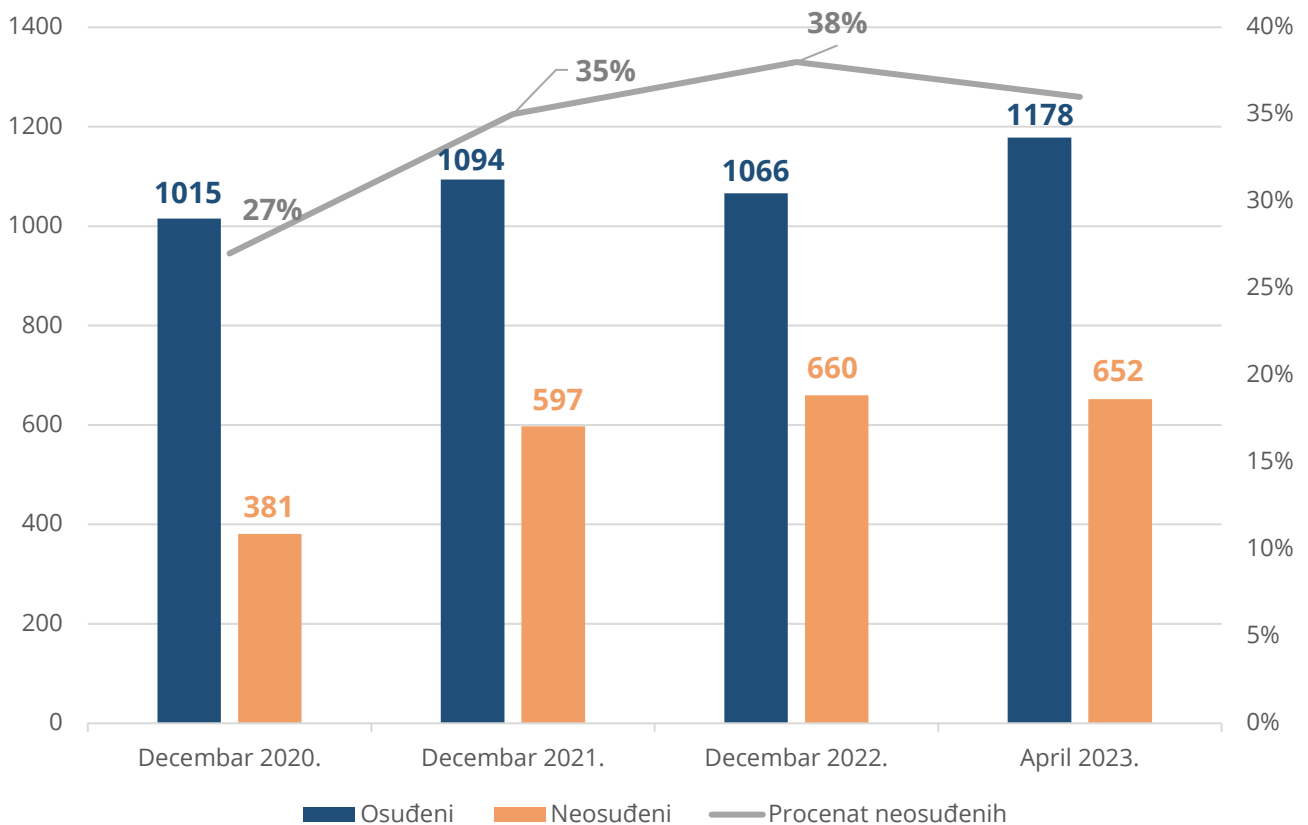
⁶ Komitet UN-a za ljudska prava, *Opšti komentar br. 35 na član 9 (Sloboda i sigurnost ličnosti)*, CCPR/C/GC/35, 16. decembar 2014, st. 10 i 38, dostupno na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/244/51/PDF/G1424451.pdf?OpenElement> (pristupljeno 18. jula 2023).

⁷ *Medvedyev i ostali protiv Francuske*, Evropski sud za ljudska prava, presuda od 29. marta 2010, stav 76.

⁸ Komitet UN-a za ljudska prava, *Opšti komentar br. 35 na član 9 (Sloboda i sigurnost ličnosti)*, stav 38.

⁹ Savet Evrope, *Preporuka Rec(2006)13 Saveta ministara državama članicama o korišćenju mere pritvora, uslovima u kojima se on izriče i obezbeđivanju mera zaštite od zlostavljanja*, stav 3. <https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282006%29+13+on+the+use+of+remand+in+custody%2C+the+conditions+in+which+it+takes+place+and+the+provision+of+safeguard+against+abuse.pdf/ccde55db-7aa4-4e11-90ba-38e4467efd7b> (pristupljeno 18. jula 2023).

Zatvorska populacija Kosova 2020 - 2023

Slika 1. Zatvorska populacija Kosova 2020-2023.

Kosovo nije jedinstveno u ovom trendu. U Evropi i svetu, organizacije su istakle prekomernu upotrebu pritvora.¹⁰ Podaci koje je objavio Savet Evropske unije pokazuju da je u 2021. godini prosečan udeo „neosuđene“ zatvorske populacije (tj. onih koji na kraju nisu dobili kaznu zatvora) u državama članicama Evropske unije iznosio 24,6%.¹¹

OEBS je ranije izveštavao o upotrebi pritvora na Kosovu. OEBS je 2009. i 2010. godine objavio dva izveštaja u kojima je zaključeno da se važeći pravni okvir ne sprovodi u potpunosti i da primena pritvora nije bila u skladu sa međunarodnim standardima.¹²

¹⁰ Videti takođe Poverenik Saveta Evrope za ljudska prava, *Human Rights Comment: Excessive use of pre-trial detention runs against human rights* (18/08/2011), <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/excessive-use-of-pre-trial-detention-runs-against-human-righ-1> (pristupljeno 18. jula 2023); Open Society Justice Initiative, „Presumption of Guilt: The Global Overuse of Pretrial Detention“ (2014), <https://www.justiceinitiative.org/publications/presumption-guilt-global-overuse-pretrial-detention> (pristupljeno 18. jula 2023).

¹¹ Videti napomenu o „Non-paper from the Commission services in the context of the adoption of the Recommendation on procedural rights of suspects and accused persons subject to pre-trial detention and on material detention conditions“ (Savet Evropske unije, decembar 2022. god.) dostupno na <https://commission.europa.eu/system/files/2022-12/JHA%20Non-paper%20st15292%20en22.pdf> (pristupljeno 18. jula 2023).

¹² Videti izveštaj OEBS-a „Primena mere pritvora u krivičnim postupcima na Kosovu: Sveobuhvatan pregled i analiza preostalih zabrinutosti – Deo I (novembar 2009)“. <https://www.osce.org/files/f/documents/5/5/40584.pdf> (pristupljeno 18. jula 2023); i izveštaj OEBS-a „Primena mere pritvora u krivičnim postupcima na Kosovu: Sveobuhvatan pregled i analiza preostalih zabrinutosti – Deo II“, (mart 2010). <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/41806.pdf> (pristupljeno 18. jula 2023).

Problemi su uključivali nepoštovanje proceduralnih rokova, nedovoljno obrazloženje u zahtevima tužilaštva, loš rad branilaca i nedovoljno obrazloženje mere pritvora u sudskim odlukama. Izveštaji objavljeni 2016. i 2022. godine, iako su se fokusirali na druge teme, takođe su ukazali na stalnu zabrinutost u vezi sa korišćenjem pritvora.¹³

Svrha ovog izveštaja je da pruži ažuriranu analizu primene mere pritvora na Kosovu.¹⁴ On ima za cilj da pomogne relevantnim institucijama i praktičarima da primene najbolje prakse u sprovođenju postojećeg zakona u skladu sa međunarodnim standardima. .

13 Videti str.30, *Pregled primene novog Zakonika o krivičnom postupku* (jun 2016. god.), dostupno na <https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/243976.pdf> (pristupljeno 18. jula 2023) i str. 31 i 33, *Postupanje u predmetima terorizma u sistemu krivičnog pravosuđa Kosova* (septembar 2022) dostupno na <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/526212> (pristupljeno 18. jula 2023).

14 Osnovni sud u Prištini, Osnovni sud u Prizrenu, Osnovni sud u Đakovici, Osnovni sud u Peći, Osnovni sud u Mitrovici, Osnovni sud u Gnjilanu i Osnovni sud u Uroševcu.

2. METODOLOGIJA

Ovaj izveštaj zasniva se na sledećem:

- i. Analizi dostupne dokumentacije o međunarodnim standardima i zakonima Kosova;
- ii. Kvantitativnoj i kvalitativnoj analizi podataka prikupljenih na ročištima o pritvoru koje je OEBS neposredno pratio od januara do decembra 2022. godine i na žalbenim ročištima 2023. godine;
- iii. Kvalitativnoj analizi zahteva tužilaštva, podnesaka odbrane i sudskih rešenja o pritvoru;
- iv. Praćenju ročišta i proceni vođenja tih ročišta od strane OEBS-ovih posmatrača suđenja.

Za ovaj izveštaj, OEBS je odabrao i pratio 70 predmeta, uključujući 96 okrivljenih, između januara i decembra 2022. godine, pred sedam osnovnih sudova na Kosovu. U većini slučajeva, OEBS je pratio ročišta „ličnim prisustvom“ i kroz analizu zahteva i sudskih odluka. Dvanaest (12) slučajeva predmeta (17 %), analizirano je uvidom u spis predmeta i relevantna dokumenta, ali ne lično.

Jedini kriterijum za odabir predmeta bila je lokacija osnovnog suda, sa ciljem da se prati oko deset ročišta o pritvoru u svakom osnovnom sudu. Shodno tome, izveštaj sadrži detalje sa ročišta koji uključuju širok spektar navodnih krivičnih dela.¹⁵

Metodologija praćenja suđenja koju koriste OEBS-ovi posmatrači suđenja zasnovana je na metodi praćenja suđenja ODIHR-a i principima opisanim u priručniku ODIHR-a za praktičare iz 2012. godine.¹⁶ Pored toga, kako bi se osiguralo konzistentno prikupljanje podataka i analiza za svaki predmet, osmišljen je obrazac za praćenje ročišta koji su OEBS-ovi posmatrači suđenja koristili kada prisustvuju ročištima.

Analiza predmeta zasniva se na oceni vođenja ročišta i pregledu relevantnih dokumenata uključujući zahteve tužilaštva, podneske odbrane i sudska rešenja.

Za ovaj izveštaj, OEBS je pratio i analizirao samo prvobitne zahteve za pritvor, obično su to bila ročišta zatvorena za javnost u fazi istrage. OEBS nije analizirao naknadne odluke o produženju pritvora ili ukupnu dužinu trajanja pritvora u ovim slučajevima.

Pored toga, OEBS je pribavio i analizirao dokumente sa sedam žalbenih ročišta u periodu od februara do maja 2023. godine. Ključni nalazi ove analize detaljno su opisani u kratkom delu na kraju ovog izveštaja.

¹⁵ Videti više u Poglavlju 4.1 „Mapiranje predmeta i preliminarni nalazi“.

¹⁶ Kancelarija OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), *Trial Monitoring Manual: A Reference Manual for Practitioners* (revidirano izdanje, 2012), <https://www.osce.org/odihr/94216> (pristupljeno 18. jula 2023).

3. KOSOVSKI I MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR

3.1 Međunarodni standardi

Pritvor predstavlja najteže ograničenje prava na slobodu i bezbednost i ima neizbežne posledice po druga ljudska prava kao što je pravo na privatni i porodični život.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP) i Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP) su inkorporirani u zakone Kosova kroz Ustav.¹⁷ Ustav takođe zahteva od sudova Kosova da tumače ljudska prava i osnovne slobode u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP).¹⁸ Ovi instrumenti, u kombinaciji sa odlukama Komiteta za ljudska prava i ESLJP-a, sveobuhvatno navode standarde ljudskih prava koji važe za pritvor.

Iako se prihvata da pritvor može biti opravdan u određenim okolnostima, međunarodni i regionalni instrumenti ljudskih prava primenjuju stroga ograničenja u pogledu njegove primene. Ova ograničenja imaju za cilj da se izbegne proizvoljna ili prekomerna primena pritvora. Mnogi međunarodni standardi za ljudska prava takođe postoje u nedavnoj Preporuci Evropske komisije „o procesnim pravima osumnjičenih i optuženih lica kojima je izrečen pritvor i o materijalnim uslovima pritvora“.¹⁹

3.1.1 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

MPGPP-om se propisuje da nijedno lice ne može biti proizvoljno uhapšeno ili pritvoreno i da niko ne može biti lišen slobode osim iz razloga i shodno postupku „koji je predviđen zakonom“.²⁰ U MPGPP-u se takođe navodi „svako ko je uhapšen ili pritvoren zbog krivične optužbe mora odmah biti izveden pred sudiju“ i mora imati pravo da ospori zakonitost svog pritvaranja“.²¹ Dalje se propisuje da je „zadržavanje u pritvoru za lica koja čekaju suđenje pre izuzetak nego pravilo“.²² Štaviše, pritvor „mora u svim okolnostima biti razuman i neophodan“.²³

Komitet za ljudska prava ponudio je smernice o tome šta predstavlja proizvoljnost, i doneo odluku da čak i ukoliko je propisano lokalnim zakonom, mera pritvora može i dalje biti proizvoljna. U ovom kontekstu „proizvoljnost“ podrazumeva „elemente neprimerenosti, nepravde, nedostatak predvidljivosti i zakonskog procesa, kao i elemente razumnosti, neophodnosti i proporcionalnosti“.

¹⁷ Član 22, Ustav Kosova, 9.april 2008. Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava takođe je obavezujuća na Kosovu u skladu sa članom 53 Ustava.

¹⁸ Član 53 Ustava Kosova.

¹⁹ Preporuka Komisije (EU) 2023/681 od 8. decembra 2022. godine o procesnim pravima osumnjičenih i optuženih lica koja su u pritvoru i o materijalnim uslovima pritvora, dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023H0681> (pristupljeno 18. jula 2023).

²⁰ Član 9(1) MPGPP.

²¹ Članovi 9(3) i (4) MPGPP. Što se tiče značenja „u najkraćem roku“, Komitet je ukazao da je protok vremena od 48 sati od hapšenja do sudskog ročišta prihvatljiv. Komitet UN-a za ljudska prava, Opšti komentar br. 35 na član 9, stav 33.

²² Komitet UN-a za ljudska prava, Opšti komentar br. 35 na član 9, stav 38.

²³ Komitet UN-a za ljudska prava, Opšti komentar br. 35 na član 9, stav 12.

U kosovskom kontekstu takođe je relevantan nalaz Komiteta za ljudska prava da

”pritvor do suđenja mora biti zasnovan na individualizovanoj odluci da je opravdan i neophodan uzimajući u obzir sve okolnosti, u svrhu sprečavanja bekstva, uplitanja u pogledu dokaza ili ponavljanje krivičnog dela“.

Osim toga, da „*pritvor ne sme biti obavezan za sve okrivljene koji se terete za određeno krivično delo, bez uzimanja u obzir individualnih okolnosti*“ i ne sme da se zasniva samo na „*potencijalnoj kazni za krivično delo za koje se pojedinac tereti*“.²⁴

3.1.2 EKLJP i sudska praksa ESLJP

Slično MPGPP, EKLJP u skladu sa članom 5 ističe, da niko ne može biti lišen slobode, osim u navedenim okolnostima,²⁵ koje obuhvataju:

*”u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično delo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se predupredilo izvršenje krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju“.*²⁶

Svako lišavanje slobode mora biti u skladu sa zakonom propisanim postupkom.²⁷ Pored toga, lice mora biti „*...bez odlaganja izvedeno pred sudiju...*“ i „*...ima pravo na suđenje u razumnom roku...*“.²⁸ EKLJP dalje navodi „*...puštanje na slobodu može se usloviti jemstvima da će se lice pojaviti na suđenju*“.²⁹

Kao što je slučaj sa svim uslovljenim pravima prema EKLJP, svako ograničenje mora biti nužno i srazmerno. Vlasti moraju da usklade važnost poštovanja osnovnog ljudskog prava na slobodu sa neophodnošću obezbeđivanja učešća u postupku. Pravosudni organi su dužni da razmotre da li su blaže mere od pritvora dovoljne da obezbede prisustvo okrivljenog na suđenju i da odrede pritvor samo kada je to neophodno.³⁰

24 Komitet UN-a za ljudska prava, *Opšti komentar br. 35 na član 9*, stav 38.

25 Primeri kada pritvor može biti zakonit navedeni su u članu 5(1)(a-f) EKLJP.

26 Član 5.1(c).

27 Član 5.1 EKLJP.

28 Član 5.1(c) i član 5.3 EKLJP.

29 Član 5.3 ESLJP.

30 *Ladent protiv Poljske*, presuda ESLJP-a od 18. marta 2008, stav 55.

ESLJP je doneo odluku da lakoća bekstva izvan područja jurisdikcije ne može biti jedini razlog koji opravdava opasnost od bekstva već mora biti potkrepljen drugim faktorima.³¹ Stoga, sudije treba jasno da obrazlože svoje odluke i navedu sve faktore kako bi osigurali da presude ispunjavaju međunarodne standarde i kako bi izbegli navode o diskriminatorskom postupanju – posebno protiv okrivljenih koji imaju više državljanstava.

Kada je to relevantno, u glavnom delu izveštaja navedena je sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava. Pored toga, Aneks B ovog izveštaja daje kratak pregled nekih od ključnih principa koji se mogu izvesti iz sudske prakse.

3.2 Kosovski pravni okvir

Pravila koja se tiču pritvora sadržana su u Ustavu i Zakoniku o krivičnom postupku („ZKP“).³² Član 29 Ustava definiše pravo na slobodu u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Ova odredba je dopunjena članom 30 Ustava, koji definiše prava optuženog i članom 31 koji opisuje pravo na pravično i nepristrasno suđenje.

3.2.1 Zakonik o krivičnom postupku

Novi ZKP na Kosovu je stupio na snagu 17. februara 2023. godine. Analiza u nastavku upućivaće se na ZKP koji je trenutno na snazi, sa nekim fusnotama sa navodima istovetnih odredaba iz prethodnog ZKP. Ovo će biti istaknuto tamo gde novi Zakonik o krivičnom postupku uvodi značajne izmene. Aneks A takođe opisuje neke od glavnih izmena u novom ZKP koje se odnose na pritvor.

Zakonik o krivičnom postupku (ZKP) ponavlja pravo na slobodu zagarantovano Ustavom.³³ Pored toga, ZKP sadrži detaljne odredbe o postupku koji se primenjuje kod izricanja pritvora.

Zakonik o krivičnom postupku ističe da pritvor mora biti u skladu sa odredbama zakonika i izrečen za najkraći mogući period.³⁴ Ova odredba nameće vlastima obavezu da hitno procesuiraju slučajeve kad god je okrivljeni pritvoren i da okrivljene oslobode čim prestanu da postoje uslovi koji opravdavaju pritvor.

Sud okrivljenom može da odredi pritvor samo ukoliko utvrdi da postoji osnovana sumnja da je izvršio krivično delo. Ovo je preduslov za određivanje mere pritvora koji je istovetan kriterijumu „opravdane sumnje“ sadržanom u EKLJP. Čak i ako su ispunjeni drugi uslovi, ako se sud ne uveri da postoji osnovana sumnja da je okrivljeno lice izvršilo krivično delo, ono mora biti pušteno na slobodu.

Ako je sud uveren da postoji osnovana sumnja, sud će nastaviti da razmatra da li neki od uslova iz člana 184. ZKP opravdava meru pritvora. Sud mora da razmotri da li „blaže mere“ mogu da

31 *Videti Becciev protiv Moldovije*, presuda ESLJP-a od 4. oktobra 2005, stav 58; *Sulaoja protiv Estonije*, presuda ESLJP od 15. februara 2005, stav 64; *i Stögmüller protiv Austrija*, presuda ESLJP od 10. novembra 1969, stav 15.

32 Pored toga, pravila koja se tiču pritvaranja dece sadržana su u Zakoniku o maloletničkom pravosuđu. Razmatranje ovih odredbi prevazilazi okvire ovog izveštaja.

33 Član 12 Zakonika br. 08/L-032 o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

34 Član 182, *ibid.*

ispune ove uslove i odredi pritvor samo ukoliko se uveri da ne mogu.³⁵ Drugim rečima, pritvor mora biti mera krajnje nužde.

Blaže mere su definisane u članu 171(5) kao: „*obećanje okrivljenog da neće napuštati trenutno mesto boravišta*;³⁶ *zabrana približavanja određenom mestu ili licu; javljanje u policijsku stanicu; jemstvo ili kućni pritvor*“. Ovo je predstavljeno kao konačni spisak, koji naizgled onemogućava sudu da naloži alternativne mere (kao što je prisustvo sastancima za lečenje zavisnosti od narkotika/alkohola, elektronski nadzor ili policijski čas).³⁷

S tim u vezi, treba napomenuti da je Evropska komisija nedavno predložila da,

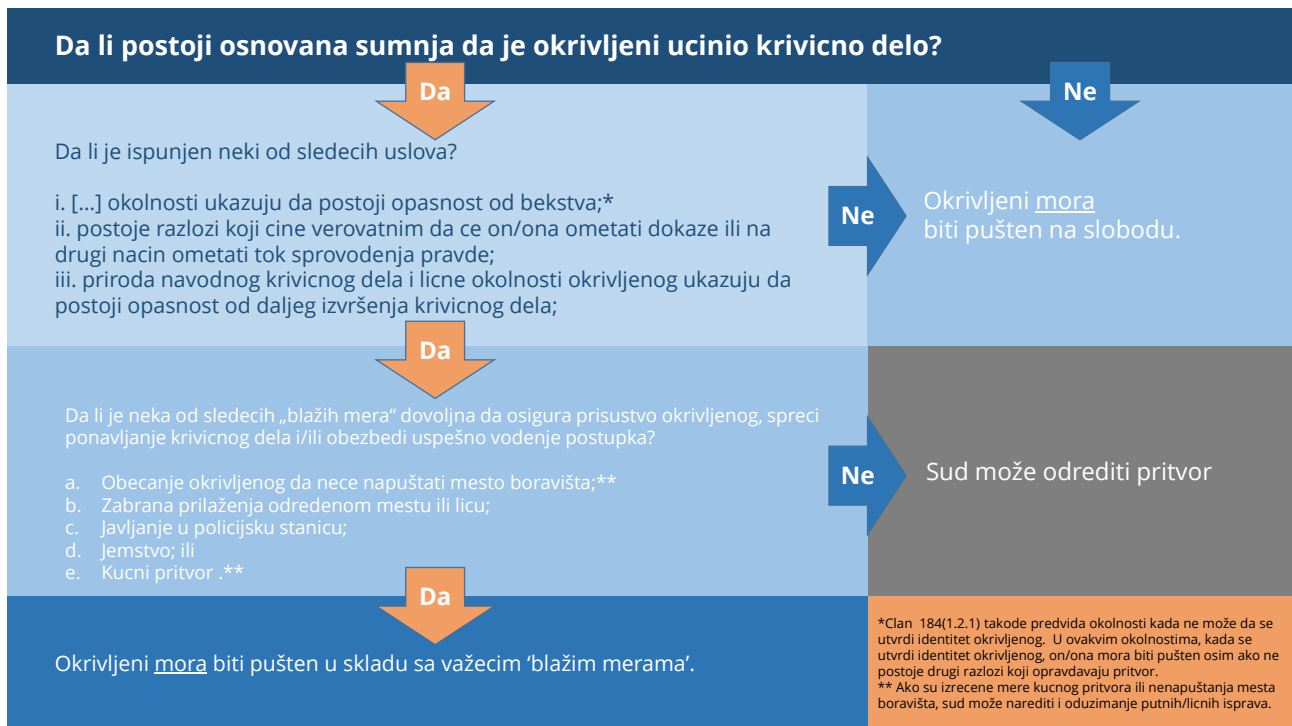
”mera pritvora uvek treba da se koristi kao mera krajnje nužde na osnovu procene od slučaja do slučaja. Potrebno je staviti na raspolaganje i primeniti najširi mogući spektar manje restriktivnih mera koje su alternativa pritvoru (alternativne mere) kad god je to moguće. Države članice su takođe dužne da obezbede da odluke o pritvoru nisu diskriminatorne i da se ne izriču automatski protiv osumnjičenih i optuženih lica na osnovu određenih karakteristika, kao što je strano državljanstvo.“³⁸

³⁵ Član 184, *ibid*.

³⁶ Član 174(2), *ibid*, pojašnjava da može da se oduzme „*putna isprava okrivljenog koji je obavezan da [ne napušta svoje mesto boravišta]*“.

³⁷ Predaja putnih isprava predstavlja uobičajen zahtev koji se koristi u mnogim jurisdikcijama. Premda naizgled nije moguće nezavisno izricanje ove „blaže mere“, ona može da se zahteva kad je povezana sa boravištem ili kućnim pritvorom. Videti član 174(2), „Obećanje okrivljenog da neće napuštati mesto boravišta“ i član 181(9) „Kućni pritvor“, Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

³⁸ Evropska komisija, *Preporuka Komisije (EU) 2023/681 od 8. decembra 2022. godine o procesnim pravima osumnjičenih i optuženih lica koja su u pritvoru i o materijalnim uslovima pritvora*, stav 23 Preambule. Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023H0681> (pristupljeno 18. jula 2023).

Slika 2. Pritvor u skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku Kosova

Postupak podnošenja zahteva

Tužilac je odgovoran da podnese inicijalni zahtev za izricanje mera koje obezbeđuju prisustvo okrivljenog uključujući „blaže mere“ i pritvor.³⁹ Zahtev mora da se podnese u roku od 36 sati od hapšenja okrivljenog i treba da ispunjava posebne uslove iz člana 163 ZKP. Tužilac je dužan da prilikom podnošenja zahteva za određivanje mere pritvora sledi posebne postupke navedene u članu 163(2), uključujući da:

- opiše dokaze koji potkrepljuju osnovanu sumnju da je uhapšeno lice učinilo krivično delo za koje se sumnjiči.
- opiše dokaze koji ukazuju:
 - da postoji opasnost od bekstva, ili
 - da će okrivljeni ometati pravdu, recimo uništavanjem dokaza ili vršenjem uticaja na svedoke/oštećene, itd., ili
 - na težinu krivičnog dela, opasnost da će se krivično delo ponoviti, i
 - precizirati zašto su blaže mere nedovoljne za obezbeđenje prisustva okrivljenog.“

³⁹ Član 165(1) i (2) i 173(4), Zakonik br. 04/L-123 Zakonik o krivičnom postupku, 28. decembar 2012; član 163(1) i (2) i 171(4), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

Prema Zakoniku o krivičnom postupku iz 2012. godine, rok da tužilaštvo podnese zahtev za određivanje pritvora bio je 24 sata. Novi ZKP (na snazi od februara 2023) produžava taj vremenski rok na 36 sati. Ovo daje tužilaštvu više vremena da razmotri nužnost pritvora i sačini zahtev ukoliko je potrebno. Međutim, rok u kojem sud mora da razmotri zahtev ostaje nepromenjen i iznosi 48 sati. Ostaje da se vidi da li će ovo predstavljati izazov za osnovne sudove koji bi mogli imati samo 12 sati da razmotre zahtev za određivanje mere pritvora.

Uhapšeno lice ima pravo na neodložnu pomoć branioca po svom izboru i da ga branilac zastupa na ročištu za određivanje pritvora.⁴⁰ Ako lice ne angažuje branioca u roku od 24 časa, sud je dužan da odredi branioca po službenoj dužnosti.⁴¹

U skladu sa međunarodnim standardima, ZKP predviđa da, po prijemu zahteva tužilaštva za određivanje mere pritvora, sudija za prethodni postupak mora da održi ročište u prisustvu okrivljenog i branioca. Ročište mora da se održi u roku od 48 sati od trenutka hapšenja.⁴² Ukoliko se ročište ne održi u tom roku, lice mora biti pušteno na slobodu.⁴³

Sudija za prethodni postupak ima rok od najviše 48 sati da nakon ročišta donese odluku kojom će odrediti da li će biti izrečena mera pritvora ili neka druga mera.⁴⁴ U praksi, praćenje od strane OEBS-a je utvrdilo da se odluke obično odmah donose.

Žalba na rešenje o pritvoru

Stranke imaju pravo žalbe na rešenje o pritvoru. Novi ZKP među izmenama sadrži i izmenu roka za izjavljivanje žalbe kako bi se ostavio rok od 48 sati od prijema odluke osnovnog suda.⁴⁵ Prema starim odredbama, ovaj rok je iznosio 24 sata.⁴⁶

Ukoliko stranka izjavi žalbu, sud će žalbu uručiti drugoj strani, koja u roku od 24 sata od prijema može da odgovori.

Nakon toga, Apelacioni sud mora da odluči o zahtevu „u roku od 72 sata od podnošenja odgovora na žalbu ili isteka roka za podnošenje odgovora [...]“. Ovim je rok za odlučivanje po prijemu žalbe produžen sa 48 na 72 sati.⁴⁷

Vremenski rokovi i preispitivanje pritvora

Upotreba pritvora mora biti srazmerna. Kad se pritvor izriče na duži vremenski period, posebno za lakša krivična dela, raste zabrinutost u pogledu srazmernosti.

Prvobitni nalog za pritvor treba da traje najviše mesec dana od dana hapšenja.⁴⁸

40 Član 162(10), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

41 Članovi 185(4) i 164(2), *ibid.*

42 Članovi 162(8) i 185(1) i (3) *ibid.*

43 Član 162(9), *ibid.*

44 U članu 162(11), *ibid.*, se navodi da je sudija za prethodni postupak dužan da u roku od 48 sati donese „odluku kojom se utvrđuje da li će okrivljenom biti izrečena jedna od mera iz člana 171“, odnosno neka od mera odobrenih kako bi se obezbedilo prisustvo okrivljenog, zamenjujući navođenje isključivo pritvora.

45 Član 186(3), *ibid.*

46 Član 189(3), Zakonik o krivičnom postupku, 28. decembar 2012.

47 Član 186(3), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

48 Član 187, *ibid.*

Pre podizanja optužnice, ZKP utvrđuje vremenske rokove u pogledu trajanja pritvora.⁴⁹ Rokovi su određeni trajanjem kazne zatvora za navodno krivično delo. Za krivična dela za koje je zaprećena kazna zatvora do pet godina, pritvor ne može trajati duže od četiri meseca.⁵⁰ Ako je za krivična dela zaprećena kazna zatvora preko pet godina, pritvor ne može trajati duže od osam meseci. U ovom drugom slučaju, pritvor se može produžiti za najviše četiri meseca u „izuzetnim okolnostima“, ali samo onda kada se odugovlačenje postupka ne može pripisati tužilaštvu. Dodatno produženje pritvora za još šest meseci (tj. maksimalno trajanje pritvora od 18 meseci) može da se odredi ukoliko postoji osnovan i uverljiv razlog da se veruje da postoji opšta opasnost ili opasnost od nasilja, ako se okrivljeni pusti na slobodu.

Za pritvor nakon podizanja optužnice ne postoje vremenska ograničenja. U poređenju sa drugim jurisdikcijama, ovo nije neuobičajeno. Međutim, treba napomenuti da se većina država članica Evropske unije odlučuje za neka vremenska ograničenja pritvora nakon podizanja optužnice.⁵¹

Nakon podizanja optužnice, svaka dva meseca je sud dužan da preispita pritvor, čak i u odsustvu bilo kakvih podnesaka stranaka.⁵² Prilikom preispitivanja, sud je dužan da sasluša mišljenja odbrane i tužilaštva (ukoliko predaju podneske) i da utvrdi da li još uvek postoji valjani osnov za pritvor. Stranke takođe imaju pravo da se žale na odluku suda na isti način kao i na bilo koje rešenje o pritvoru.⁵³

Pored toga, ZKP predviđa uopštenu obavezu da

„trajanje pritvora mora svesti na najkraće moguće vreme. Svi organi koji učestvuju u krivičnom postupku i organi koji im pružaju pravnu pomoć dužni su da postupaju sa naročitom hitnošću ako se okrivljeni nalazi u pritvoru.“⁵⁴

Pored toga, „*pritvor se ukida, a pritvorenik se pušta na slobodu u bilo kojoj fazi postupka, čim prestanu razlozi na osnovu kojih je bio određen*“.⁵⁵

⁴⁹ Član 187, *ibid.*

⁵⁰ Ove rokove je nedavno razmatrao Ustavni sud u predmetu br. K185/22, podnosioca zahteva Jadrana Kostića i predmet br. KI55/22 podnosioca zahteva Saše Spasića.

⁵¹ Videti Preporuku Evropske komisije o proceduralnim pravima osumnjičenih i optuženih lica kojima se izriče mera pritvora i o materijalnim uslovima pritvora C (2022)8987 od 8. decembra 2022, stav 14. Dostupno na https://commission.europa.eu/system/files/2022-12/1_1_201158_rec_pro_det_en.pdf (pristupljeno 18. jula 2023).

⁵² Član 190, Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022. U pravnoj zajednici se raspravlja o tome da li je potrebno ročište kad se produžava pritvor po podizanju optužnice u skladu sa čl. 190 ZKP (verzija na albanskom jeziku nije doslovan prevod engleske verzije ZKP). Ovu nejasnoću treba razjasniti u izmenama i dopunama ZKP.

⁵³ Članovi 190(2) i član 186(3) i (4), *ibid.*

⁵⁴ Član 182(2), *ibid.*

⁵⁵ Član 182(3), *ibid.*

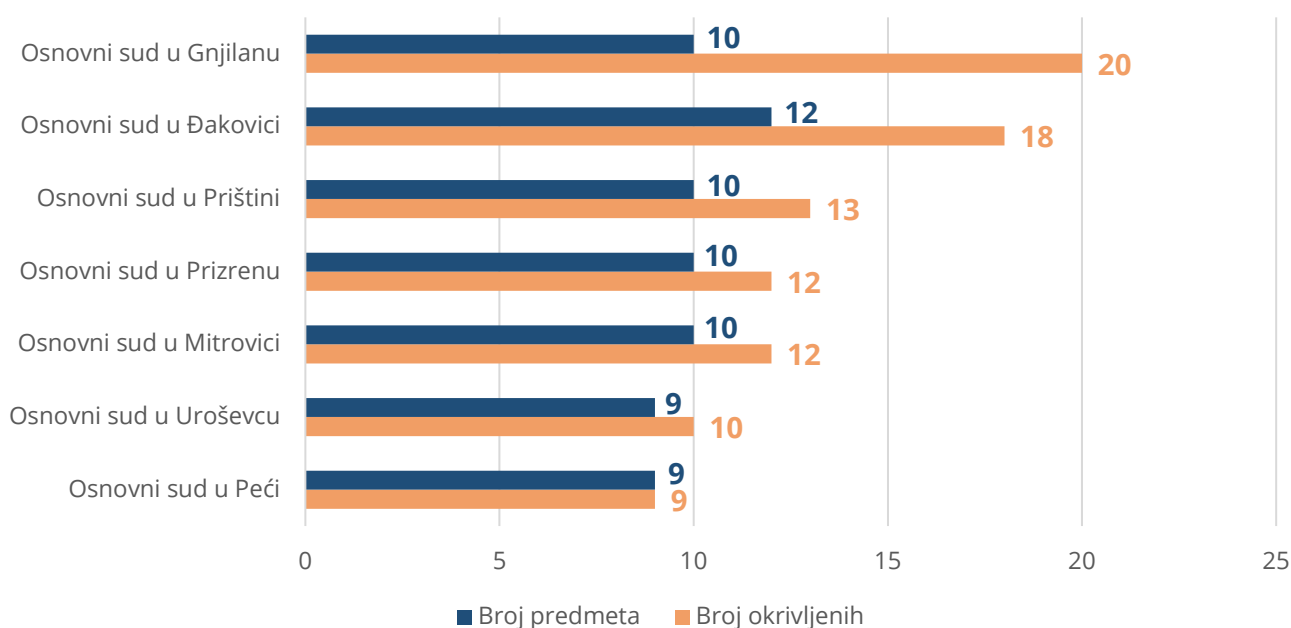
4. PRAĆENJE SUĐENJA: STATISTIČKA ANALIZA I PRIMERI PREDMETA

4.1 Mapiranje predmeta i preliminarni nalazi

Ročišta i okrivljeni

U svrhu ovog izveštaja, OEBS je u periodu od 1. januara 2022. do 31. decembra 2022. godine pratio 70 predmeta kojima je bilo obuhvaćeno 96 okrivljenih lica. Ročišta su praćena u svih sedam osnovnih sudova i to:

Praćeni predmeti i okrivljeni po osnovnom sudu

Slika 3. Praćeni predmeti i okrivljeni po osnovnom sudu

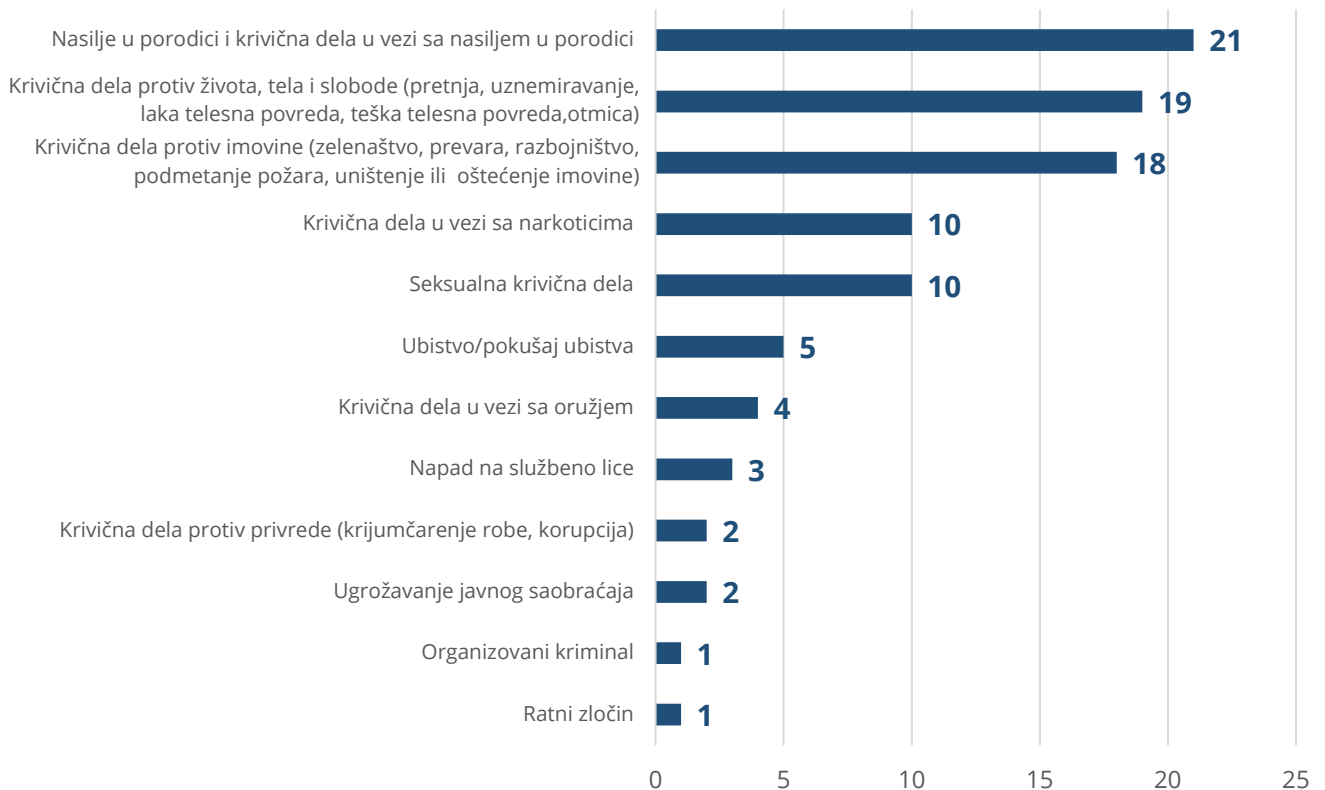
Samo pet od ukupno 96 okrivljenih lica (5%) bile su žene. Deset okrivljenih (10%) bili su pripadnici nevećinskih zajednica, a četvero okrivljenih (4%) su bili van Kosova.⁵⁶

Zbog malog broja okrivljenih iz nevećinskih zajednica i žena, nije moguće izvući pouzdane zaključke o mogućem različitom postupanju kao rezultat određene rodne pripadnosti ili pripadnosti zajednici.

Propraćena ročišta su obuhvatala širok spektar navodnih krivičnih dela od ugrožavanja javnog saobraćaja do ubistva.

⁵⁶ Okrivljena lica iz nevećinskih zajednica su: sedam kosovskih Srba, jedan kosovski Bošnjak, jedan kosovski Egipćanin i jedan kosovski Rom.

Navodna dela u praćenim ročištima za određivanje pritvora po okrivljenom

Slika 4. Navodna glavna krivična dela (za svakog okrivljenog) u praćenim ročištima o pritvoru

Poštovanje rokova i zastupanje odbrane

OEBS je ocenio usklađenost sa procesnim uslovima, uključujući i procesne rokove i zastupanje odbrane.

U svim praćenim predmetima, ispunjeni su procesni rokovi, uključujući i rok tužilaštva za podnošenje zahteva,⁵⁷ i rok u kojem je neophodno da se ročište održi.⁵⁸ Ovo je pozitivan nalaz koji pokazuje značajan napredak od kada je OEBS poslednji put izveštavao o ovom problemu.⁵⁹ Pored toga, svi okrivljeni su imali branioca u skladu sa ZKP-om.⁶⁰ Ročišta su održana u prisustvu tužioca i branioca u skladu sa ZKP-om.

Ishod ročišta i primena blažih mera

Tužilaštvo je tražilo određivanje blaže mere samo u dva od 70 predmeta analiziranih za ovaj izveštaj – prema dvoje od 96 okrivljenih lica (2 %). U oba ova slučaja, tužilac je predložio kućni

⁵⁷ U vreme analize to vreme je bilo 24 sata u skladu sa članom 164. stav 7. Zakonika o krivičnom postupku, 28. decembar 2012.

⁵⁸ Član 29. Ustava i član 162. stav 8. Zakonika o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

⁵⁹ U izveštaju OEBS-a „Pregled sprovođenja novog Zakonika o krivičnom postupku Kosova“ – jun 2016, utvrđeno je da „u praksi, tužioc i uglavnom poštuju novi rok od 24 sata koji je naveden u članu 164. stav 7. ZKP-a. Ukupno je 72 % advokata odgovorilo da tužioc „retko ili nikad“ ne podnose zahtev za pritvor u roku od 24 sata od hapšenja, a 87 % sudija je odgovorilo isto“. Videti str. 30. Dostupno na <https://www.osce.org/kosovo/243976> (pristupljeno 18. jula 2023).

⁶⁰ Član 185(4), Zakonika o krivičnom postupku, 17. avgust 2022. godine, kad god je okrivljeni pritvoren, predmet postaje predmet obavezne odbrane (bez obzira na druge kriterijume). Stoga, ako okrivljeni ne angažuje svog branioca, branilac se mora postaviti po službenoj dužnosti.

prитvor da bi se obezbedilo prisustvo okrivljenog. Predmete je vodilo isto osnovno tužilaštvo i u oba slučaja sudija za prethodni postupak je prihvatio predlog.

U preostalih 68 predmeta (prema 94 okrivljenih lica), tužilaštvo je tražilo određivanje pritvora. Sud je samo u šest od tih predmeta i za devetoro okrivljenih lica (10 %, jedna žena), odbio taj zahtev i umesto toga odredio blaže mere prema okrivljenim licima.

Tamo gde je zahtev za određivanje pritvora odbijen, određene su blaže mere uključujući i kućni pritvor (sedmorica okrivljenih), javljanje u policijsku stanicu (jedan okrivljeni) i zabranu prilaženja određenom mestu ili licu zajedno sa javljanjem u policijsku stanicu (jedan okrivljeni).

Zakonik o krivičnom postupku predviđa „blaže mere“ kako bi se obezbedilo prisustvo okrivljenog na suđenju. One su definisane kao, „*poziv; obećanje okrivljenog da neće napuštati svoje mesto boravišta; zabrana prilaženja određenom mestu ili licu; javljanje u policijsku stanicu; jemstvo ili kućni pritvor.*“⁶¹ Iako blaže mere predstavljaju manje ograničenje slobode okrivljenog lica, one ipak zadiru u prava okrivljenog lica. Stoga, čak i kada izriče blaže mere, sud to mora učiniti samo u skladu sa važećim zakonom i kada je to neophodno i srazmerno da se odgovori na opravdanu zabrinutost (bekstvo, dalje izvršenje ili ometanje rada pravosuđa).

Jedna izmena uvedena u ZKP iz 2023. je uklanjanje „diverzione mere“ kao moguće blaže mere.⁶² Međutim, OEBS-ovo praćenje suđenja pokazuje da je diverziona mera retko korišćena pre ove izmene. Zapravo, nije izrečena ni u jednom predmetu koji je OEBS pratio u protekle dve godine.

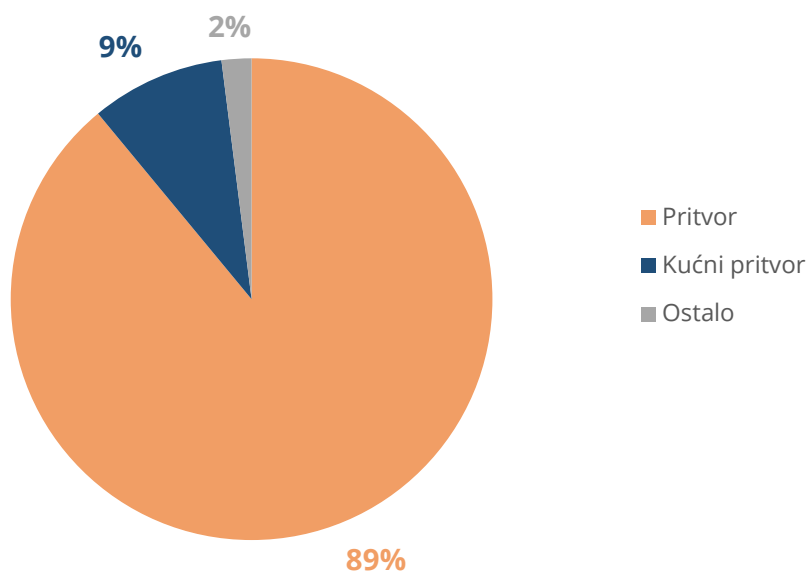
Sve u svemu, zahtevi za određivanje pritvora su odobreni u jasnoj većini slučajeva. Tamo gde su korišćene „blaže mere“, najčešće izrečena mera je kućni pritvor (najrestriktivnija od dostupnih „blažih mera“).

Ove statistike su uglavnom slične onima dobijenim iz OEBS-ovog praćenja suđenja u 2021. godini. U 2021. godini, od 140 okrivljenih lica (na 89 ročišta), samo 22 (16 %) je pušteno da se brani sa slobode uz „blaže mere“. Od ta 22 okrivljena lica, 21 je pušteno uz određivanje kućnog pritvora, a jedno okrivljeno lice je pušteno uz meru javljanja u policijsku stanicu.

⁶¹ Član 171(5), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

⁶² Član 173(1.8) i član 184, Zakonik o krivičnom postupku, 28. decembar 2012.

Mere izrečene nakon praćenih ročišta

Slika 5. Procenat mera izrečenih nakon ročišta koje je OEBS pratio

4.2 Primeri predmeta

4.2.1 Propust tužilaca da pruže dokaze o osnovanoj sumnji

Kao što je prethodno opisano, zahtev tužioca za određivanje mere pritvora mora sadržati opis dokaza koji potkrepljuju osnovanu sumnju da je uhapšeno lice učinilo krivično delo za koje se sumnjiči.⁶³

Svi analizirani zahtevi za ovaj izveštaj potvrđivali su postojanje osnovane sumnje. To je obično potkrepljeno spiskom do sada prikupljenih dokaza u predmetu.

Međutim, u nekoliko slučajeva OEBS je ocenio da tužilaštvo nije na odgovarajući način opisalo navodne osnove za utvrđivanje osnovane sumnje. Ovo je posebno zabrinjavajuće u slučajevima sa više okrivljenih i kada se okrivljeni terete za „saizvršilaštvo“. U ovim slučajevima, OEBS je utvrdio da, iako je tužilaštvo navelo dokaze da dokaže da se krivično delo dogodilo, oni često nisu precizirali umešanost/ulogu svakog okrivljenog ili kako je to potkrepljeno dokazima.

Na primer:

U predmetu pred Osnovnim sudom u Gnjilanu koji je uključivao devetoro okrivljenih, jedan okrivljeni se teretio za krivično delo prevare,⁶⁴ a preostalih osmoro okrivljenih teretilo se za otmicu prvookrivljenog.⁶⁵ U zahtevu tužioca za određivanje mere pritvora jednostavno je navedeno da je osmoro okrivljenih u saizvršilaštvu izvršilo otmicu, sa opštim opisom događaja. U zahtevu nije precizirano niti obrazloženo kako

⁶³ Član 163(2.4), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

⁶⁴ Član 323(1) Krivični zakonik Kosova br.06/ L-074, 14. januar 2019.

⁶⁵ Član 191(2) i (2.2) u vezi sa članom 31, *ibid.*

su navodne radnje svakog okrivljenog pojedinačno doprinele izvršenju dela otmice, tj. u zahtevu nisu jasno naznačene konkretne radnje i navodne uloge koje se stavljaju na teret svakom okrivljenom pojedinačno u izvršenju krivičnog dela. Takođe, u zahtevu nije izvršena nikakva individualizacija niti je navedena indicija o konkretnim inkriminišućim radnjama u cilju zadovoljenja osnovane sumnje. Ipak, sudija u prethodnom postupku je odobrio zahtev i odredio pritvor prema svima devetoro okrivljenih.

U predmetu pred Posebnim odeljenjem Osnovnog suda u Prištini, okrivljeni je optužen za krivično delo teško ubistvo⁶⁶ u vezi sa krivičnim delom učešće ili organizovanje organizovane kriminalne grupe.⁶⁷ Prema zahtevu za određivanje mere pritvora, okrivljeni je navodno izvršio krivično delo ubistva kao član organizovane kriminalne grupe, postupajući zajedno sa drugim licima „obavljajući unapred određene uloge i tokom dužeg vremenskog perioda sa namerom da izvrši krivična dela“. Međutim, utvrđeno je da je zahtev bio nejasan i da mu nedostaje konkretno obrazloženje, zbog čega je nejasno kako je tužilaštvo tvrdilo da postoji „osnovana sumnja“. Konkretno, u zahtevu je dat samo opšti opis navodnih radnji okrivljenog i nije precizirano kako je doprineo izvršenju navodnih krivičnih dela.

Ročišta o određivanju pritvora nisu suđenja – od tužilaštva se ne očekuje da dokaže navodna krivična dela u skladu sa standardom dokaza koji je potreban za osudu. Međutim, sudija u prethodnom postupku se mora uveriti da postoji dovoljno prihvatljivih dokaza protiv okrivljenog da se utvrdi „osnovana sumnja“ protiv svakog pojedinačnog okrivljenog.

OEBS je takođe primetio da se zabrinutost u vezi sa zahtevima tužilaštva često odražavala u sudskim odlukama, pošto su sudije u prethodnom postupku prihvatile nedovoljno obrazloženje tužilaštva bez traženja dodatnih informacija.

Nedovoljno obrazloženje u zahtevima tužilaštva za određivanje mere pritvora takođe utiče na kvalitet odbrane. Konkretnije, odbrani je teže da pripremi i ospori zahteve za određivanje pritvora sa nejasnim ili neobrazloženim zahtevima.

4.2.2. Propust tužilaca da opravdaju ili individualizuju zahteve za određivanje pritvora

Analiza zahteva tužilaštva za određivanje mere pritvora pokazala je da tužioci često navode dva ili više osnova za pritvor. Međutim, OEBS je utvrdio da zahtevi često nisu pružili dovoljan „*opis dokaza koji potkrepljuju jasno navedene osnove*“, kako to zahteva ZKP.⁶⁸

Primenljivost svakog osnova se mora pažljivo razmotriti na osnovu okolnosti predmeta i okrivljenog. Međutim, glavna zabrinutost koja je utvrđena kroz praćenje je da se u zahtevima tužilaštva često navode razlozi bez jasnog povezivanja sa navodnim činjenicama slučaja i/ili okolnostima okrivljenog. U praksi se često pokazalo da su analizirani zahtevi nejasni, teorijski, apstraktni ili formulisani bez uverljivih i konkretnih razloga zbog kojih bi svaki okrivljeni trebalo da bude lišen slobode.

⁶⁶ Član 179(1.9), Krivični zakonik Kosova br. 04/ L-082, 13. jul 2012.

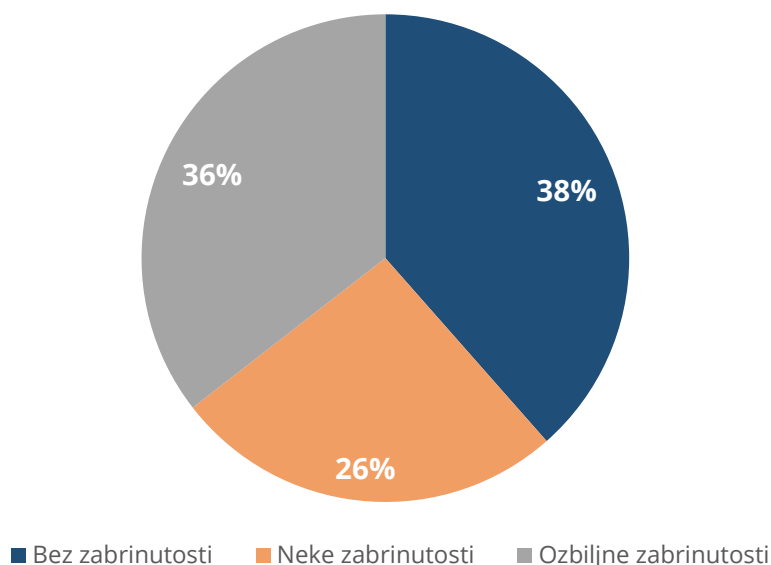
⁶⁷ Videti član 283(3) i (1), *ibid.*

⁶⁸ Član 163(2.5), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

Uopštena ili apstraktna opravdanja bila su posebno česta vezana za opasnost od bekstva i opasnost za ometanje dokaza/uticaja na svedoke.

Grafikon u nastavku daje pregled analize praćenja sudskog procesa po zahtevima tužilaštva. Značajno je da je u više od 60% slučajeva OEBS primetio neke ili ozbiljne zabrinutosti u pogledu standarda zahteva tužilaštva.

Ozateva tužilaštva za određivanje pritvora

Slika 6. Ocena zahteva tužilaštva za određivanje pritvora

Ilustracija nekih zabrinutosti koje je utvrdio OEBS:

Na primer, u predmetu koji uključuje neovlašćeno vlasništvo, kontrolu ili posedovanje oružja,⁶⁹ pred Osnovnim sudom u Prizrenu, tužilac je tvrdio da postoji opasnost od bekstva uz opštu tvrdnju da se „granice lako prelaze“. Nisu opisani razlozi zbog kojih bi kod konkretnog okrivljenog postojala opasnost da se sakrije ili pobegne iz jurisdikcije. Drugi osnov koji se pominje je da je predmetno krivično delo u porastu na Kosovu i to bi moglo da navede okrivljenog da ponovi krivično delo ili izvrši drugo krivično delo. Istovremeno je oduzeto oružje, predmet izvršenja krivičnog dela. Ovo je opšte opravdanje, i nije zasnovano na prošlosti okrivljenog, odnosno njegovu raniju osuđivanost ili njegovim ličnim prilikama. Naime, sud je odbacio ovaj osnov pošto je oružje oduzeto, te stoga više nije postojala opasnost od ponavljanja krivičnog dela. Sudija u prethodnom postupku je utvrdio da je mera javljanja u policijsku stanicu prikladnija.

U predmetu pred Osnovnim sudom u Peći koji se odnosio na delo ugrožavanja javnog saobraćaja⁷⁰ i nepružanje pomoći povređenom licu u saobraćajnoj nesreći⁷¹ tužilac je obrazložio zahtev za pritvor na osnovu toga da postoji opasnost da će okrivljeni pobeći. To je zbog toga što okrivljeni nije pružio pomoć nakon nesreće i napustio je mesto

⁶⁹ Član 366(2), Krivični zakonik Kosova, 14. januar 2019.

⁷⁰ Član 370(2), *ibid.*

⁷¹ Član 374(1), *ibid.*

događaja. Međutim, sud verovatno nije odmerio sve relevantne faktore u odluci. Okrivljeni je uhapšen u svojoj kući nekoliko sati nakon nezgode (što ukazuje da nema nameru da pobjegne iz jurisdikcije). Sud je u ovom slučaju odredio pritvor, iako je delo verovatno bilo prekršaj.

Zabrinjavajuće je to što je OEBS utvrdio da se obrazloženje koje se daje u vezi sa opasnošću od bekstva često zasniva samo na dužini verovatne kazne ako dođe do osuđujuće presude (videti primer u nastavku). Na osnovu smernica ESLJP, težina verovatne kazne ne može biti jedini osnov za tvrdnju da postoji opasnost od bekstva. Postojanje ove opasnosti se mora proceniti zajedno sa drugim relevantnim okolnostima. Ovaj argument je bio relativno čest u praćenim predmetima.

U predmetu pred Osnovnim sudom u Đakovici koji uključuje troje okrivljenih lica za krivična dela vezana za opojne droge,⁷² zahtev za određivanje mere pritvora sadržao je opšte osnove za svu trojicu okrivljenih opravdavajući opasnost od bekstva i opasnost od ponavljanja krivičnog dela. Tužilac je postojanje opasnosti od bekstva za svu trojicu okrivljenih pravdao isključivo dužinom zaprećene kazne za krivično delo. O nameri svih okrivljenih da ponove krivično delo, tužilac je zaključio isključivo na osnovu količine oduzete opojne droge. Ova dva osnova nisu bila opravdana za svakog okrivljenog pojedinačno i zahtev se u obrazloženju nije pozivao na lične prilike svakog okrivljenog. Sud je ipak odredio pritvor.

U predmetu pred Osnovnim sudom u Prizrenu koji se odnosi na okrivljenog koji se sumnjiči za krivično delo u vezi sa oružjem,⁷³ i drugookrivljenog koji se sumnjiči da je izvršio krivično delo nanošenje lake telesne povrede,⁷⁴ tužilac nije izneo individualne argumente za svakog okrivljenog. Umesto toga, data su samo opšta opravdanja za određivanje mere pritvora, na osnovu opasnosti od bekstva i ponavljanja krivičnog dela. Za opasnost od bekstva, opravdanje za oba okrivljena je bio „lak prelazak granice“ i moguće kazne za dela. Opasnost od ponavljanja krivičnog dela je obrazložena na konkluzivan način, jer su okrivljeni imali spor oko svoje imovine.

Uopšteno, OEBS je ustanovio ozbiljniju zabrinutost u slučajevima koji uključuju više okrivljenih pošto tužioci često nisu detaljno naveli razloge za pritvor koji se odnose na svakog okrivljenog. Takva „individualizacija“ zahteva je od vitalnog značaja za zaštitu prava na slobodu okrivljenog i obezbeđivanje opravdanja pritvora za svakog okrivljenog.

Međutim, OEBS napominje da postoje i primeri dobre prakse, gde su tužioci dovoljno opravdali razloge za pritvor i prilagodili ih okolnostima predmeta i okrivljenog:

U predmetu navodnog nasilja u porodici u Osnovnom sudu u Gnjanu,⁷⁵ tužilac je obrazložio osnov za pritvor, prilagođavajući ga okolnostima predmeta, odnosu između okrivljenog i oštećene strane i ponašanju okrivljenog. Tužilac je potkrepio tvrdnju o osnovanoj sumnji da je okrivljeni izvršio krivično delo koristeći iskaz oštećene strane i iskaz svedoka, fotografije povreda i lekarski izveštaj.

⁷² Član 267 (2) u vezi sa članom 31, *ibid.*

⁷³ Ponaosob članovi 366(1) i 367(2), *ibid.*

⁷⁴ Videti član 185(1.1) i (2), *ibid.*

⁷⁵ Okrivljeni koji se tereti u skladu sa članom 185, *ibid.*

4.2.3 Propust tužilaca da preciziraju zašto alternativne mere ne mogu da obezbede prisustvo okrivljenog na suđenju

Zahtev tužilaštva za određivanje mere pritvora mora sadržati „*opis jasno navedenih osnova da se veruje da su blaže mere nedovoljne za obezbeđenje prisustva okrivljenog*“.⁷⁶ U zahtevima analiziranim za ovaj izveštaj, tužilaštvo je ukazalo na ovaj uslov. Obično je ovo bilo praćeno tvrdnjom da je tužilaštvo ocenilo dostupne „blaže mere“, ali ih smatra nedovoljnim da obezbedi prisustvo okrivljenog na suđenju, spreči ponavljanje krivičnog dela ili ometanje pravde.

OEBS primećuje da mnogim zahtevima tužilaštva nedostaje analiza ili objašnjenje zašto su blaže mere nedovoljne da bi se odgovorilo na zabrinutost. Stoga je teško oceniti da li je na odgovarajući način uzeta u obzir dostupnost alternativa pre nego što se zatraži određivanje mere pritvora.

Upotreba pritvora mora biti srazmerna opasnosti koju okrivljeni predstavlja u odnosu na osnov definisan u ZKP-u. Ako blaže mere mogu zadovoljiti tu opasnost, one se moraju izreći umesto pritvora. Ukratko, pritvor bi uvek trebalo da bude krajnja mera. Tužioci bi trebalo dalje da razrade razmatranje blažih mera i zašto su one nedovoljne.

4.2.4 Propust branilaca da adekvatno ospore zahteve za određivanje pritvora ili predlože manje restriktivne mere

Zastupanje branioca je obavezno kada je okrivljeni u pritvoru i na ročištu za određivanje pritvora.⁷⁷ Stoga, ako okrivljeni nema svog privatnog branioca, branilac mu mora biti određen po službenoj dužnosti, bez obzira na sredstva kojima raspolaže.

OEBS je primetio da su svi okrivljeni na propraćenim ročištima imali branioca. Od 96 okrivljenih, 58 su zastupali branioci po službenoj dužnosti (60 %).

Braninci imaju važnu ulogu u pobijanju zahteva tužilaštva za određivanje mere pritvora i zaštitu prava pojedinca na slobodu.

Kao što je prethodno diskutovano, osnovana sumnja predstavlja preduslov za pritvor. Odbrani se mora dostaviti dovoljno detalja u prilog navodima i dokazima, kako bi se moglo oceniti da li postoji osnovana sumnja. Štaviše, ista bi trebalo da bude spremna da pobije ovu tvrdnju i ukaže na svaki proceduralni propust (probijeni rokovi, nepravilnosti u pribavljanju dokaza, itd.) prilikom ročišta za određivanje pritvora.

Pored pobijanja argumenata u korist pritvora, branioci imaju jedinstvenu mogućnost da se obrate sudu, pozivajući se na lične prilike okrivljenog. Faktori kao što su jake veze sa zajednicom, radni odnos, porodične obaveze, zdravstveno stanje, dobar karakter, saradnja u dosadašnjim postupcima (uključujući prethodne predmete) i dostupnost „jemstva“ mogu se iskoristiti da bi se sud uverio da uslovi za pritvor nisu ispunjeni.

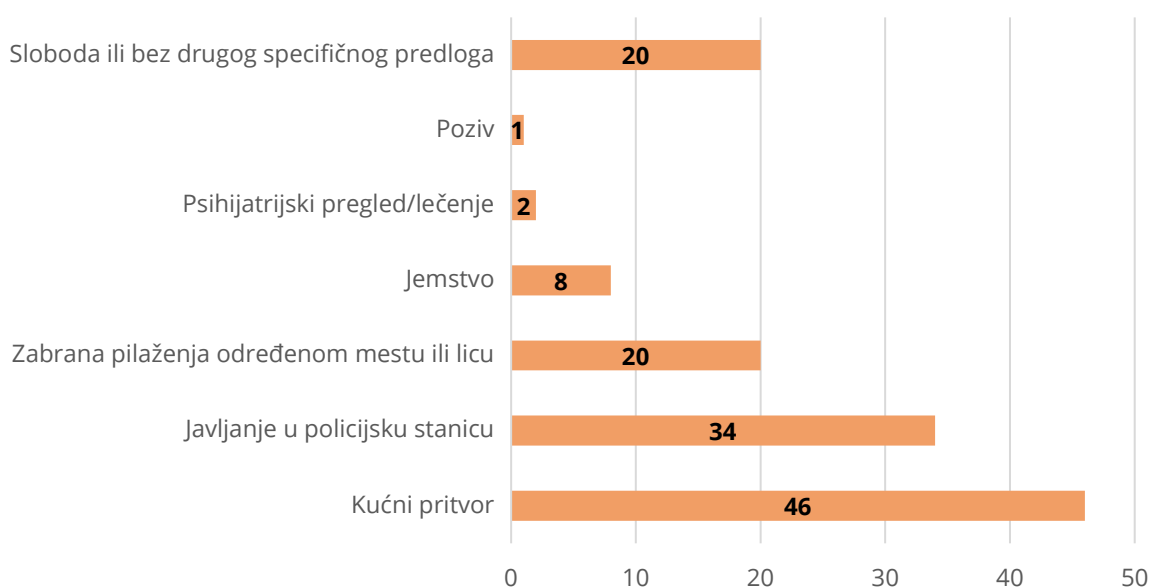
⁷⁶ Član 163(2,6), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

⁷⁷ Videti član 185(3) i (4), *ibid.*

Odbrana takođe treba da bude proaktivna u razmatranju i predlaganju blažih mera kao alternativa pritvoru. U nekim slučajevima, branilac takođe može nastojati da pregovara sa tužiocem kako bi se dogovorili o blažim merama pre ročišta o određivanju mere pritvora. Proaktivan i realističan stav koji nudi odgovarajuće blaže mere je često najubedljiviji pristup da se obezbedi puštanje iz pritvora.

U predmetima koji su propraćeni za potrebe ovog izveštaja, branioci su u 81% predmeta predložili „blaže mere“ kao alternativu pritvoru. Kućni pritvor ili zabrana napuštanja stana je najčešće predlagana „blaža mera“, praćena javljanjem u policijsku stanicu i zabranom prilaženja određenom mestu ili licu. OEBS primećuje da se „jemstvo“ uzima u razmatranje veoma retko.⁷⁸

Mere koje su predlagali branioci na propraćenim ročištima za određivanje pritvora

Slika 7. Mere koje su predlagali branioci na propraćenim ročištima za određivanje pritvora⁷⁹

Uopšteno govoreći, posmatrači su rad branioca ocenili kao dovoljan ili dobar. Međutim, postojala je ozbiljna zabrinutost oko kvaliteta zastupanja 25 od 96 okrivljenih (26 %); dok su neke zabrinutosti primećene u pogledu zastupanja 18 drugih okrivljenih (19 %). Zabrinutost se obično odnosi na to da branioci ne uspevaju da ospore osnove za određivanje pritvora ili ne uspevaju da predlože blaže mere, kada je to odgovarajuće.

Ilustracije radi:

U predmetu pred Osnovnim sudom u Prištini u kojem su se dvojica okrivljenih teretila za nasilje u porodici,⁸⁰ OEBS je primetio da oba branioca nisu uspela da pobiju podneske tužioca, dali su veoma opšte argumente u prilog puštanju iz pritvora i nisu ponudili

⁷⁸ Član 179. *ibid*, navodi, „Jemstvo uvek glasi na novčani iznos koji se određuje s obzirom na težinu krivičnog dela, lične i porodične prilike okrivljenog i imovinsko stanje lica koje daje jemstvo.“ U skladu sa članom 177, jemstvo se može koristiti i kada je jedini osnov za pritvor opasnost od bekstva.

⁷⁹ U članu 171(5), *ibid*, blaže mere su definisane kao: „poziv; obećanje okrivljenog da neće napuštati trenutno mesto boravišta; zabrana prilaženja određenom mestu ili licu; javljanje u policijsku stanicu; jemstvo ili kućni pritvor.“ Imajte na umu da statistika na ovoj slici predstavlja ukupan broj puta kada je mera predložena; često je branilac predlagao više od jedne mere

⁸⁰ Član 248(3) (3.1) (3.2), Krivični zakonik Kosova, 14. januar 2019.

nikakve blaže mere – iako je bilo blažih mera koje bi bile relevantne i koje bi mogle da odgovore na zabrinutosti. Iste su uključivale zabranu prilaženja određenom mestu ili licu ili kućni pritvor, s obzirom da su okrivljeni međusobno napali jedan drugog. Sud je obojici okrivljenih odredio pritvor.

U predmetu pred Osnovnim sudom u Uroševcu koji se odnosio na krivično delo razbojništva,⁸¹ branilac je izjavio prigovor na zahtev za određivanje mere pritvora, navodeći da nisu ispunjeni uslovi za određivanje pritvora, a da pri tome nije niti naveo konkretne razloge niti je predložio alternativnu blažu meru.

U jednom drugom predmetu pred Osnovnim sudom u Đakovici u kojem je petoro okrivljenih optuženo za krivično delo zelenaštva,⁸² branilac jednog od okrivljenih je tvrdio da nije raspolagao svom dokumentacijom neophodnom za propisnu odbranu. Međutim, on je bez obzira na to, pristupio izjavljivanju prigovora na ovaj zahtev. Tom prilikom je pokušao da odgovori na jednu od zabrinutosti – strah od bekstva – tvrdeći da je njegov klijent obećao saradnju, s tim da nije uspeo da odgovori na druge osnove, na koje se tužilaštvo pozvalo u svojim navodima. Branilac nije tražio od suda da mu dostavi pismena niti je tražio dodatno vreme za razmatranje tih pismena i pripremu. U ovom slučaju je sud odredio pritvor.

Treba napomenuti da je OEBS uočio manje zabrinutosti u vezi sa privatno angažovanim braniocima u odnosu na one postavljene po službenoj dužnosti.⁸³ Razlog za to može biti taj što su privatno angažovani branioci bili bolje upoznati sa predmetom i/ili su imali više vremena da se pripreme da zastupaju svoje klijente.

U nastavku sledi primer dobre prakse branioca:

U jednom predmetu u Osnovnom sudu u Prištini sa okrivljenim optuženim za krivična dela u vezi sa oružjem,⁸⁴ privatno angažovani branilac podneo je sveobuhvatan podnesak za pobijanje zahteva da se njegovom klijentu odredi pritvor. Branilac je osporio verziju događaja tužioca, pobijajući činjenicu da je okrivljeni na dan hapšenja nosio oružje, time pobivši osnovanu sumnju. Drugo, branilac je naveo da nije bilo opasnosti od bekstva okrivljenog, imajući u vidu da prvobitno nije pobjegao sa mesta događaja i da je saradivao sa policijom. Branilac je predložio kućni pritvor, kao delotvorniju i manje restriktivnu meru od pritvora.

4.2.5 Propust sudija da dovoljno obrazlože ili individualizuju odluke o određivanju pritvora

Na osnovu ZKP-a, nakon održanog ročišta za određivanje pritvora, sudija za prethodni postupak mora doneti rešenje koje sadrži: „*obrazloženje svih odlučujućih činjenica koje uzrokuju pritvor,*

81 Član 317(3), *ibid.*

82 Član 331 (2) u vezi sa članom 31, *ibid.*

83 U 31 od 58 podnesaka branilaca analiziranih za potrebe ovog izveštaja, uočena je zabrinutost u vezi sa radom branioca (53%). Ovo se može uporediti sa 10 od 36 podnesaka privatno angažovanih branilaca (27%).

84 Član 366(1) i 367(1), Krivični zakonik Kosova, 14. januar 2019;

uključujući i razloge za osnovanu sumnju da je lice izvršilo krivično delo, te odlučujuće činjenice iz člana 184. [nalazi potrebni za određivanje pritvora]⁸⁵

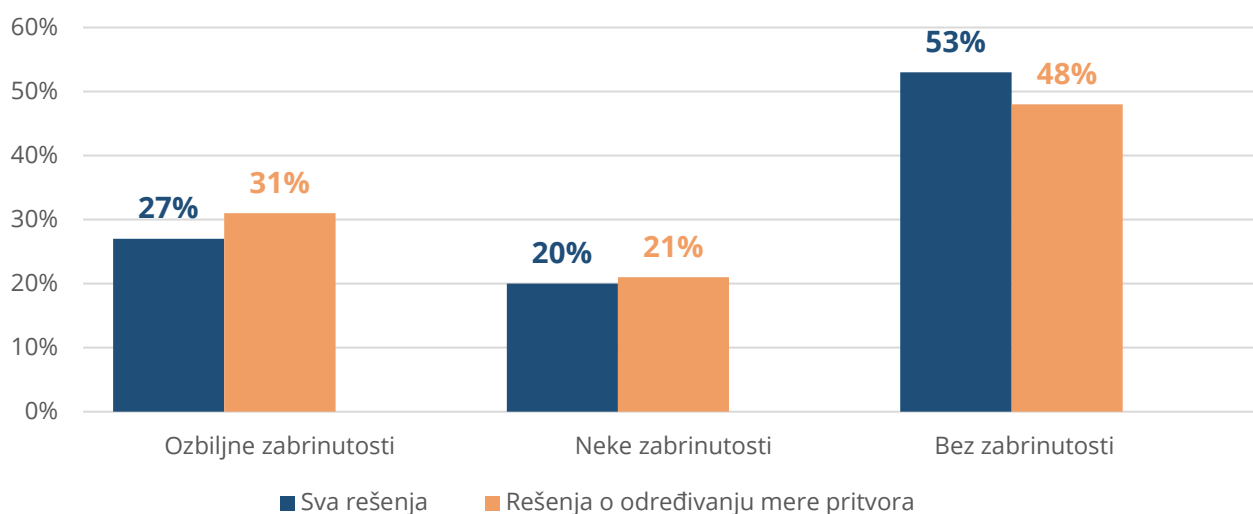
Analiza propraćenih predmeta pokazuje izrazitu tendenciju da sudovi odobravaju zahteve tužilaštva. Zapravo, sudovi su odbili zahteve tužilaštva za samo 9 od 96 okrivljenih u analiziranim predmetima (9%, jedna žena).

U svim izuzev dva predmeta, tužilaštvo je tražilo određivanje mere pritvora umesto blaže mere. Drugim rečima, blaže mere su izrečene samo prema 11 od 96 okrivljenih (11%) – za dvoje okrivljenih je ovo odgovaralo zahtevu tužilaštva.

Imajući u vidu relativno mali uzorak za potrebe studije, po svemu sudeći je mali procenat odbijenih zahteva tužilaštva i okrivljenih koji su pušteni pošto im je izrečena „blaža mera“.⁸⁶ Ovo je posebno tačno kada se ima u vidu da blaže mere mora izreći sud i da ih ne može izreći tužilaštvo/policijska po službenoj dužnosti u fazi istrage (za razliku od nekih drugih jurisdikcija).

Analizirajući sva rešenja o pritvoru, OEBS je primetio neke ili ozbiljne zabrinutosti u vezi sa kvalitetom obrazloženja u rešenjima vezanim za 48 % okrivljenih. Međutim, kada se računaju samo rešenja koja su rezultirala određivanjem pritvora, procenat je nešto veći i iznosi 53%.

Analiza rešenja u vezi sa propraćenim ročištima

Slika 8. Analiza rešenja u vezi sa propraćenim ročištima.

Kada je reč o postojanju osnovane sumnje, OEBS je primetio da su sudije za prethodni postupak generalno navodile dokaze i upoređivale ih sa navodnim činjenicama. Međutim, u predmetima sa više okrivljenih, OEBS beleži zabrinutosti. U ovim predmetima, odluke ponekad nisu opisivale navodnu ulogu svakog okrivljenog, čineći manje jasnim postojanje osnovane sumnje protiv svakog pojedinca. Ovo oslikava slične zabrinutosti koje je OEBS našao u vezi sa zahtevima tužilaštva.

⁸⁵ Član 186(1), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

⁸⁶ Uporedbe radi, podaci iz Engleske i Velsa pokazuju da je u godini koja je završena juna 2021, 20 % okrivljenih koji su izvedeni pred Prekršajni sud, a koji su bili u pritvoru, pušteno na osnovu uslovnog ili bezuslovnog „jemstva“, a u godini koja je završena juna 2022. ista cifra je iznosila 15%. Videti <https://www.gov.uk/government/statistics/criminal-justice-system-statistics-quarterly-june-2022/criminal-justice-statistics-quarterly-june-2022.html#remands> (pristupljeno 18. jula, 2023).

OEBS je primetio da u većini rešenja zabrinjava standard obrazloženja koje je dao sudija za prethodni postupak. Argumenti koje je iznelo tužilaštvo često su ponavljani doslovno i mnoga rešenja su shodno tome smatrana opštim i/ili apstraktnim. Druga uočena zabrinutost je da neka rešenja nisu navodila detaljnu analizu niti su iznosila argumente koje je predočila odbrana, niti razmatraju zašto su blaže mere nedovoljne. Pored toga, rešenja često nisu individualizovala osnovu za odluku o određivanju mere pritvora.

Čak i kada je pritvor jasno opravdan, sud mora dati dovoljno i dobro jasno navedeno obrazloženje za svoju odluku. Rešenja treba da se pozovu na argumente odbrane, moraju uzeti u obzir prikladnost blažih mera i moraju objasniti zašto su upravo te mere nedovoljne, a pritvor nužan i srazmeran.

Zahtev da se donese jasno i dobro obrazloženo rešenje jednako je primenjiv i u predmetima kada se zahtev tužilaštva odbije i izreknu blaže mere ili sloboda. Blaže mere takođe predstavljaju ograničenje slobode i važno je da rešenja sadrže dovoljno obrazloženje koje će potkrepiti da su nužne i da su srazmerne okolnostima predmeta i okrivljenog.

Međutim, OEBS je primetio slučajeve u kojima sudije nisu uspele da propisno obrazlože odluku o pritvoru ili individualizuju odluke za svakog okrivljenog.

Na primer, u jednom predmetu pred Osnovnim sudom u Peći, koji se odnosio na okrivljenog osumnjičenog za krivično delo nanošenja lake telesne povrede,⁸⁷ sudija za prethodni postupak je odbio zahtev za određivanje pritvora i odredio je meru zabrane prilaženja određenom licu ili mestu zajedno sa merom javljanja u policijsku stanicu. Ova odluka je utemeljena na tome da bi ove dve mere sprečile okrivljenog da utiče na svedoke i da ponovi delo. Međutim, OEBS je primetio da iako je sud odbio predlog tužilaštva, sudija za prethodni postupak nije uspeo da propisno obrazloži svoju odluku. Pored toga, OEBS je primetio da se rešenje ne poziva na opasnost od bekstva okrivljenog, te samim tim ne ispunjava zahtev ZKP-a za izricanje mere javljanja u policijsku stanicu.⁸⁸

U predmetu navodnog zelenaštva (takođe prethodno pomenuto) koji je uključivao petoro okrivljenih pred Osnovnim sudom u Đakovici, osnovni sud nije uspeo da individualizuje opravdanost određivanja pritvora svakom okrivljenom. Umesto toga, dato je isto obrazloženje za svakog okrivljenog bez razlike. Opasnost od bekstva je obrazložena samo maksimalnom zaprećenom kaznom za dato krivično delo (10 godina zatvora). Sudija za prethodni postupak je takođe zaključio da postoji opasnost od ometanja svedoka/dokaza zbog bliskosti između okrivljenih i svedoka, ali nije objasnio zašto „blaže mere“ ne mogu da odgovore na ovu zabrinutost. Konačno, utvrđeno je da kada je reč o svim okrivljenima postoji opasnost od ponovnog izvršenja krivičnog dela pošto su neki (ali ne svi) ranije osuđivani. Rešenje je izazvalo ozbiljnu zabrinutost usled svoje opšte i apstraktne prirode zbog koje je bilo teško utvrditi zašto je pritvor određen svakom pojedinačnom okrivljenom, a ne grupi.

U jednom predmetu pred Osnovnim sudom u Prištini, koji uključuje navodne optužbe za neovlašćeno vlasništvo, kontrolu ili posedovanje oružja i upotrebu oružja ili opasnog oruđa,⁸⁹ sudija za prethodni postupak je našao da su ispunjena sva tri uslova za

⁸⁷ Član 185(1), Krivični zakonik Kosova, 14. januar 2019.

⁸⁸ Videti član 176(1.2), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

⁸⁹ Član 366(1) i 367(1), Krivični zakonik Kosova, 14. januar 2019.

određivanje pritvora, ali nije dovoljno obrazložio dva uslova. Sudija za prethodni postupak je međutim dao dobro obrazložene argumente u vezi sa opasnošću od ponavljanja krivičnog dela.

Previše uopšteno i nedovoljno obrazloženje u sudskim odlukama podriva pravnu sigurnost i sprečava sposobnost stranaka da delotvorno pobiju rešenja dostupnim pravnim lekom. Sud je u obavezi da primeni zakonske odredbe na okolnosti predmeta i okrivljenog i da u dovoljnoj meri obrazloži svoje odluke. Apstraktno ili uopšteno obrazloženje odluke o određivanju pritvora može dostići srazmere povrede prava na slobodu.⁹⁰

Međutim, OEBS je primetio slučajeve u kojima je sudija za prethodni postupak dao odgovarajuće obrazloženje kada je odredio pritvor:

U jednom predmetu u Osnovnom sudu u Mitrovici, tužilaštvo je navelo da postoji osnovana sumnja da je okrivljeni učinio krivična dela napada na službena lica⁹¹; krijumčarenja robe⁹² i pokušaj ubistva.⁹³ Sudija za prethodni postupak nije prihvatio predlog tužioca da je okrivljeni izvršio krivično delo pokušaj ubistva. Umesto toga, u rešenju se navodi da postoji osnovana sumnja da je okrivljeni izvršio krivično delo napada na službena lica i krijumčarenja robe, na osnovu dokaza predloženih u spis predmeta. Štaviše, sudija je odbacio osnov u vezi sa opasnošću uplitanja u dokaze, pošto tužilac nije dokazao da okrivljeni to može da učini. Ovom prilikom je sudija za prethodni postupak detaljno analizirao zahteve za pritvor i u svetlu konkretnih činjenica i okolnosti datog predmeta.

4.2.6 Propust Apelacionog suda da ispoštuje proceduralne rokove

Izveštaj koji je OEBS priredio 2016. godine pod nazivom „Pregled primene novog Zakonika o krivičnom postupku Kosova“ nalazi da su branioци i tužιοци izneli da Apelacioni sud često nije ispoštovao rok od 48 sati za odlučivanje o žalbama na odluke o pritvoru.⁹⁴

Novim ZKP-om (na snazi od februara 2023. godine) Apelacionom sudu je produžen rok na 72 sata od podnošenja odgovora na žalbu.⁹⁵ Ova nova odredba takođe produžava vreme na raspolaganju stranaka za izjavljivanje žalbe, sa 24 na 48 sati. Nakon toga, tuženi ima na raspolaganju rok od 24 sata da podnese odgovor. Po podnošenju odgovora, odnosno nakon isteka roka od 24 sata, Apelacioni sud ima 72 sata da odluči o žalbi i donese odluku. Ovo ukupno podrazumeva maksimalni period od šest dana (144 sata) u kojem se mora rešiti žalba.

Međutim, u sedam predmeta koje je OEBS pratio u periodu od februara 2023. do maja 2023, prosečno vreme potrebno za donošenje odluke po žalbi bilo je 17 dana. Jedanaest (11) dana više od vremena dozvoljenog u gore navedenim rokovima. Stoga se po svemu sudeći može zaključiti da i dalje važe zabrinutosti na koje je OEBS ukazao u svom izveštaju iz 2016. godine.

90 Videti *S., V. i A. protiv Danske*, presuda ESLJP-a od 22. oktobra 2018, stav 92.

91 Član 402(2) sa (6), Krivični zakonik Kosova, 14. januar 2019.

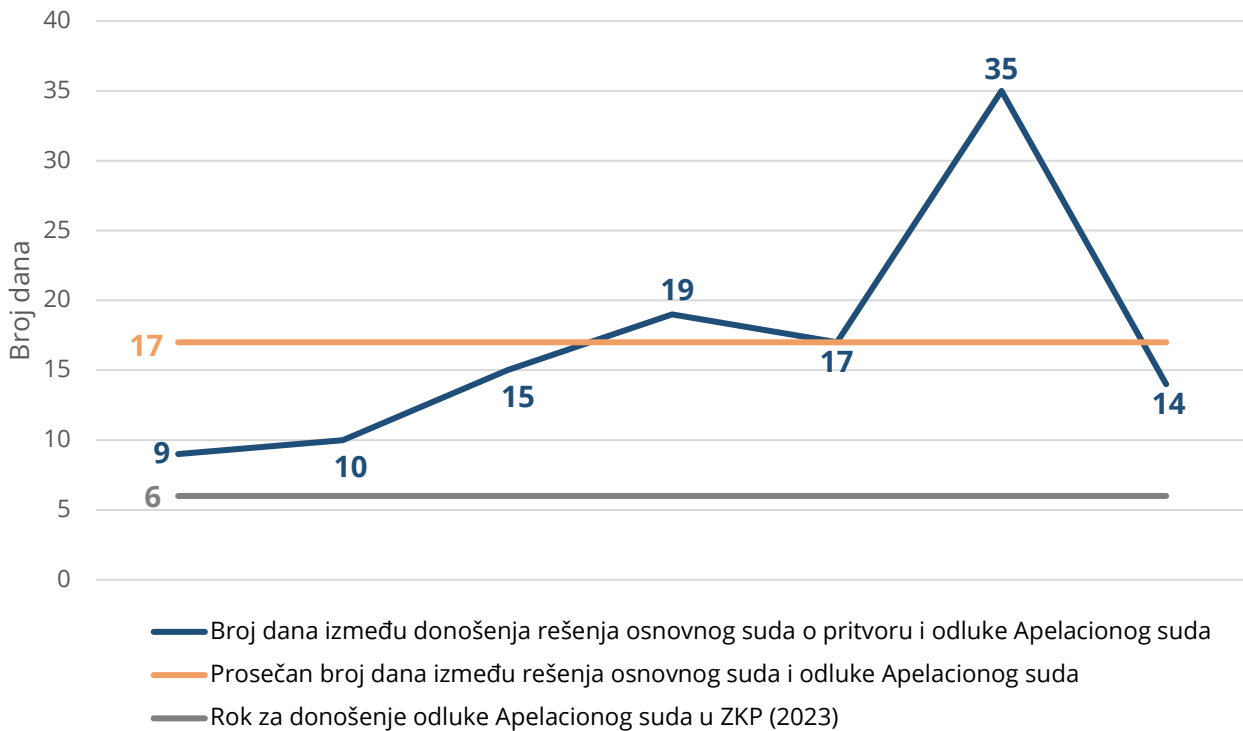
92 Član 311(1), *ibid.*

93 Član 172 u vezi sa članom 28, *ibid.*

94 Str. 30, dostupno na <https://www.osce.org/kosovo/243976> (pristupljeno 18. jula 2023).

95 Član 186(3), Zakonik o krivičnom postupku, 17. avgust 2022.

Broj dana između donošenja rešenja osnovnog suda o pritvoru i odluke Apelacionog suda u praćenim predmetima od 17. februara 2023.

Slika 9. Broj dana između donošenja rešenja osnovnog suda o pritvoru i odluke Apelacionog suda u praćenim predmetima od 17. februara 2023.

Što se tiče materijalnih odluka Apelacionog suda, OEBS je analizirao devet odluka donetih u periodu od decembra 2022. do maja 2023. godine i konstatovao da je sve žalbe uložila odbrana, a odbacio Apelacioni sud. Apelaciono tužilaštvo je obično ponavljalo razloge za pritvor koji su navedeni u prvobitnom zahtevu i preporučivalo da se žalba odbije kao neosnovana.

OEBS je primetio da je u samo dva slučaja Apelacioni sud dao obrazložene razloge u poređenju sa prvostepenim sudovima.

U jednom slučaju, Apelacioni sud je našao nedovoljnim obrazloženje po dva osnova – opasnost od bekstva i opasnost od ponavljanja krivičnog dela. Sud je ipak potvrdio odluku sudije za prethodni postupak o određivanju pritvora zbog opasnosti ometanja toka postupka.

Međutim, u ostalih pet slučajeva, Apelacioni sud se složio sa osnovnim sudom o osnovanosti pritvora, čak i kada je prvostepena odluka dala prilično opšte obrazloženje ovih odluka i/ili propustila da individualizuje rešenje, kako bi se odnosilo na svakog okrivljenog.

Ustavni sud je nedavno razmatrao dva zahteva u vezi sa ustavnošću pritvora na osnovu odluke o određivanju pritvora. Sud je delimično usvojio oba zahteva – posebno navodeći da se osnovni sud nije pridržavao roka od četiri meseca za pritvor u fazi istrage (pre podizanja optužnice) koji se primenjuje na krivična dela koja se istražuju u ovim slučajevima.

U predmetu br. KI55/22 podnosioca zahteva Saše Spasića, u odluci je naglašeno da

”Sud ovom presudom na jasan i neposredan način upućuje zahtev i uputstvo koje treba da posluži redovnim sudovima da, kako bi bila u skladu sa ustavnim zahtevima iz člana 29 [Pravo na slobodu i sigurnost] Ustava, a takođe i sa zahtevima iz člana 5 (Pravo na slobodu i bezbednost) EKLJP-a, kako ga ESLJP široko tumači u svojoj sudskoj praksi, njihova obrazloženja o produženju pritvora u očekivanju suđenja moraju da sagledaju i sadrže individualizovano obrazloženje i ocenu o suštinskim navodima okrivljenih koji se odnose na zakonitost određivanja i produženja pritvora.“⁹⁶

⁹⁶ Ustavni sud Kosova, Presuda u predmetu br. KI55/22, podnosilac zahteva Saša Spasić, ocena ustavnosti rešenja [2022:19820] Osnovnog suda u Uroševcu od 17. maja 2022. godine i rešenja [PN1 br. 704/2022] Apelacionog suda Kosova od 31. maja 2022, stav 126. Dostupno na: https://gjk-ks.org/wp-content/uploads/2023/07/ki_55_22_agj_ang.pdf (pristupljeno 3. avgusta 2023).

5. ZAKLJUČAK

Međunarodni standardi ljudskih prava naglašavaju da pritvor treba da bude izuzetak, a ne pravilo. Međutim, analiza OEBS-a pokazuje da se retko razmatraju alternative pritvoru. Tužioci često podnose zahtev za određivanje pritvora, a ogromnu većinu zahteva sud odobrava. Kada se kombinuje sa zabrinutošću u vezi sa kvalitetom obrazloženja i potkrepljenja, i u zahtevima tužilaštva i u sudskim odlukama, konstatuje se da se pritvor često ne koristi kao krajnja nužda i može se primeniti proizvoljno.

Ova zabrinutost bila je posebno očigledna u predmetima sa više okrivljenih. Iako su ovi predmeti nesumnjivo izazovniji i dugotrajniji za sudije i tužioce, postoji dužnost da se zahtevi razmatraju i preispituju na osnovu individualnih okolnosti svakog okrivljenog. Takođe, sudovi treba da ostanu svesni da je primena pritvora zbog karakteristika okrivljenog (kao što je da nije sa Kosova) potencijalno diskriminatorna.⁹⁷ Štaviše, pritvor ne bi trebalo da se rutinski izriče za određene kategorije krivičnih dela.

Da bi se odgovorilo na ove zabrinutosti i izbegle potencijalne kritike, kao i da bi se obezbedila veća pravna sigurnost, u zahtevima tužilaštva i sudskim odlukama treba jasno i sveobuhvatno da se navedu primenljivi razlozi i okolnosti koje se odnose na svakog okrivljenog pojedinačno.

Na nivou praktične politike i u skladu sa nedavnom preporukom Saveta EU,⁹⁸ treba razmotriti proširenje liste dostupnih „blažih mera“ koje sud može koristiti kao alternativu pritvoru. Na primer, „elektronsko praćenje“ ili programi diverzionih mera u nekim slučajevima mogu pružiti efikasne i sprovodljive alternative pritvoru. Međutim, ovo bi prvo zahtevalo procenu da li bi takvi sistemi bili izvodljivi i pristupačni na Kosovu.

Iako je došlo do poboljšanja u pružanju pravnog zastupanja odnosno odbrane optuženom, i dalje postoji zabrinutost u pogledu kvaliteta zastupanja. Branioци bi trebalo da se proaktivno zauzmu da njihov klijent bude pušten na slobodu do suđenja i imaju jedinstvenu poziciju da objasne lične prilike okrivljenog, što bi moglo biti presudno u uveravanju suda da ne odredi pritvor.

Što se tiče žalbi, čini se da u većini slučajeva Apelacioni sud potvrđuje prvostepena rešenja o pritvoru. Takođe, i dalje postoje ranije prijavljene zabrinutosti u vezi sa redovnim kršenjem rokova za žalbene postupke.

⁹⁷ Stav 23, Preporuka Komisije EU od 8. decembra 2022. godine o procesnim pravima osumnjičenih i optuženih lica kojima je određen pritvor i o materijalnim uslovima pritvora.

⁹⁸ *Ibid.*

Treba napomenuti, iako ZKP predviđa opštu obavezu da se ubrzaju slučajevi u kojima je okrivljeni u pritvoru, ne postoje vremenska ograničenja za pritvor nakon podizanja optužnice. To znači da sudije u prethodnom postupku koje preispituju pritvor imaju obavezu da kontinuirano ocene neophodnost i srazmernost pritvora koji je u toku.

Podaci pokazuju da 38% pritvorenika na Kosovu nije osuđeno, a čini se da se ovaj procenat povećava. Stoga, branioci, tužioci i pravosuđe treba da budu svesni da je pritvor krajnja mera i da se ne treba izricati rutinski. Kao konačni arbitar o primerenosti pritvora, sudije bi trebalo da pažljivo ispituju i utvrde zahteve tužilaštva u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava.

6. PREPORUKE

Ministarstvu pravde:

- Istražiti mogućnost uvođenja elektronskih sistema praćenja koji bi se mogli koristiti za praćenje kretanja onih koji su pušteni pod blažim merama. Ovo bi omogućilo restriktivnije alternative pritvoru, kao što su zahtevi o policijskom času, i omogućilo bolje sprovođenje postojećih mera; npr. kućnog pritvora.⁹⁹
- Razmotriti uvođenje programa diverzionih mera, posebno za one koji prvi put izvrše krivična dela, te za krivična dela u vezi sa opojnim drogama, nenasilna dela i krivična dela povezana s mentalnim zdravljem, kao alternativu pritvoru.

Kancelariji glavnog tužioca, Sudskom i Tužilačkom savetu Kosova:

- Obezbediti postojanje mehanizama za ubrzavanje i određivanje prioriteta predmeta u kojima je okrivljeni u pritvoru, u skladu sa zahtevima ZKP-a.¹⁰⁰

Sudskom savetu Kosova:

- Obezbediti da se prikupljaju i, ako je moguće, objavljuju podaci o izricanju pritvora i blažih mera, uključujući broj/procent okrivljenih koji su zadržani u pritvoru od strane različitih sudova i periode tokom kojih su pritvoreni.
- Razmotriti preispitivanje slučajeva u kojima je okrivljenom određen pritvor, ali mu je, nakon osude, izrečena kazna bez zatvora.

Advokatskoj komori Kosova:

- Ponuditi obuku braniocima kako bi obezbedili da mogu efikasno da ospore zahteve tužilaštva za pritvor i brane prava svojih klijenata na slobodu. Ove obuke treba da obuhvataju razmatranje međunarodnih standarda i jurisprudenciju Evropskog suda za ljudska prava.¹⁰¹

Kosovskoj akademiji pravde:

- Nastaviti sa radom sa Sudskim savetom Kosova i Kancelarijom glavnog tužioca kako bi se zadovoljile potrebe za obukom pravnikâ u vezi sa zahtevima za pritvorom.
- Obezbediti praktične obuke o zahtevima za izricanje pritvora, koji edukuju učesnike o relevantnim međunarodnim standardima, uključujući dovoljno obrazložene i pojedinačne zahteve i odluke.
- Obezbediti obuku o alternativnim merama pritvoru, uključujući i obrazloženje da li se takve alternative pritvoru koriste ili ne.
- Provide training on alternative measures to detention, including related to reasoning whether or not such alternatives to detention on remand are used.

⁹⁹ Kako policijski čas trenutno nije predviđen kao lakša mera, potrebna je izmena i dopuna ZKP-a kako bi ovo bilo omogućeno.

¹⁰⁰ Član 182. Zakonika o krivičnom postupku, 17. avgust 2022. godine, kaže da u slučajevima u kojima je okrivljeni u pritvoru treba postupati sa „posebnom hitnošću“.

¹⁰¹ Savet Evrope ima HELP kurseve koji su koristan resurs u vezi s ovim. Dostupno na: [Council of Europe HELP \(coe.int\)](https://www.coe.int/help)

ANEKS A

Ključne izmene Zakonika o krivičnom postupku iz 2022. (na snazi od februara 2023) u vezi sa pritvorom

Član 162 - Hapšenje i zadržavanje u fazi istrage

Stav (5): Tužilac može doneti pisanu odluku o zadržavanju i bez imena uhapšenog lica, pod uslovom da pruži bilo kakvu informaciju za propisno utvrđivanje identiteta uhapšenog.¹⁰² Štaviše, uhapšeno lice ili njegov/njen branilac može izjaviti žalbu na pismenu odluku tužioca o zadržavanju u roku od šest sati od prijema odluke. O ovoj žalbi odlučuje sudija za prethodni postupak u roku od dvanaest (12) časa od časa prijema žalbe. U prethodnoj verziji ovog člana, uhapšeni nisu imali mogućnost da ulože žalbu na odluku tužioca.

Stav (6): Rok za podnošenje zahteva tužioca za određivanje pritvora je 36 sati, dok je u prethodnoj verziji bio 24 sata. (bivši član 164(7)).

Član 165 - Obaveštavanje uhapšenog o njegovim/njenim pravima

Tačke (1.3), (1.6) i (1.7): ovim novim tačkama se dodaju prava uhapšenog lica, odnosno pravo na: pristup spisima predmeta; da bude obavešteno o maksimalnom broju časova lišavanja slobode pre nego što bude izvedeno pred sudiju; i da ospori zakonitost svog hapšenja ili podnese zahtev za puštanje na slobodu.

Član 171 - Mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog

Stav (6): ovim novim stavom dodaje se mogućnost da sud istovremeno izrekne jednu ili više mera (poziv; nalog za hapšenje; obećanje okrivljenog da neće napuštati mesto trenutnog boravišta; zabrana prilaženja određenom mestu ili licu; javljanje u policijsku stanicu; jemstvo; kućni pritvor; i pritvor).

Član 172 - Pozivi

Stavovi (5) i (6): uvode elektronske sudske pozive. Nove odredbe dozvoljavaju sudu da od stranaka i branioca zahteva da dostave svoje elektronske adrese za slanje poziva putem elektronske pošte i obavezuju stranke da obaveste sud ako dođe do promena u njihovim elektronskim kontakt informacijama, kao i njihove adrese ili mesta stanovanja.

¹⁰² Ovo se takođe dodaje članu 163(2.1) u vezi sa zahtevom tužioca za merama za obezbeđenje prisustva okrivljenog.

Član 177 - Jemstvo

Sudovima je olakšana primena jemstva uklanjanjem dodatnih uslova koji su bili prisutni u ranijem članu 179, stavu 2. i samo predviđanjem uslova osnovane sumnje, opasnosti od bekstva i obećanja da se okrivljeni neće sakriti ili napustiti svoje boravište bez odobrenja. Stoga sud ima diskreciono pravo da na osnovu predmetnih činjenica, da odluči da li je jemstvo dovoljna mera ili ne.

Član 178 i 180 – Rešenje o jemstvu i ukidanje jemstva

Član 178(3) dodaje mogućnost da se rešenje o ukidanju jemstva donese nakon ročišta, čime se omogućava saslušanje stranaka. U članu 180, stavu 1, dodaje se uslov da, ako se okrivljeni, nakon urednog poziva, ne pojavi i ne opravda svoj izostanak ili ako se okrivljeni sprema da pobjegne, vrednost koja je data kao jemstvo će biti raspoređena u Program za naknadu štete žrtvama krivičnih dela shodno članu 179(3).

Diverziona mera je uklonjena kao mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog.

Član 186 – Sadržaj rešenja o određivanju pritvora i žalba protiv rešenja

Stav (3): produžen je rok za žalbu na rešenje suda kojim je određen pritvor od 48 sati (u prethodnoj verziji člana 24 sata – raniji član 189(3)). Takođe, produžen je rok Apelacionog suda za odlučivanje po žalbama na 72 sata od podnošenja odgovora (ranije je bilo 48 sati od podnošenja žalbe).

Član 188 – Produženje pritvora

Stav (1): u ovom stavu je pojašnjen rok za podnošenje zahteva tužioca za produženje pritvora u fazi istrage: tužilac mora zatražiti produženje najkasnije pet dana pre isteka rešenja o pritvoru.

ANEKS B

Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava o razlozima za pritvor

Sudska praksa o članu 5(1)(c) EKLJP-a u vezi sa legitimitetom i neophodnošću pritvora

U predmetu u kojem je postupao ESLJP, sud je primetio da je obrazloženje odluke o pritvoru relevantan faktor u određivanju da li će se pritvor smatrati proizvoljnim,¹⁰³ i stoga, ESLJP uzima u obzir nedostatak obrazloženja kao komponentu zakonitosti pritvora prema članu 5(1).¹⁰⁴ Naime, u slučajevima pritvora, pravosudni organi su dužni da poštuju načelo pretpostavke nevinosti, ispitujući sve činjenice koje opravdavaju odstupanje od pravila poštovanja slobode pojedinca, te ih moraju izneti u svojim odlukama o zahtevima.¹⁰⁵

Drugo, Sud je protumačio član 5(1)(c), koji posebno propisuje pritvor, navodeći da dozvoljava pritvor „radi dovođenja lica pred nadležne pravosudne organe kada postoje uverljivi razlozi za sumnju da je počinilo krivično delo“.¹⁰⁶

Sudska praksa o članu 5(3) EKLJP-a u vezi sa dovoljno obrazloženim odlukama o pritvoru:

Što se tiče člana 5(3), ESLJP je jasno naveo da se „ne može smatrati kao bezuslovno odobrenje pritvora“ čak i ako takav pritvor može biti na kratak vremenski period.¹⁰⁷ U stvari, svaki period pritvora, čak i ako je kratak, treba da bude opravdan i dokazan od strane pravosudnih organa.¹⁰⁸ O zahtevu da se opravda pritvor, ESLJP je naglasio da „moraju postojati relevantni i dovoljni razlozi“¹⁰⁹ a obrazloženje za i protiv puštanja lica na slobodu, prema članu 5(3), ne može biti apstraktno i uopšteno, već treba da se sastoji od konkretnih činjenica i ličnih okolnosti.¹¹⁰

Po ovom pitanju, ESLJP je utvrdio prihvatljive razloge za odbijanje jemstva, a to su:

- a) opasnost da se optuženi neće pojaviti na suđenju/opasnost od bekstva;
- b) opasnost da će optuženi, ako bude pušten na slobodu, preduzeti radnje da ometa sprovođenje pravde; ili
- c) opasnost da će optuženi, ako bude pušten, izvršiti nova krivična dela; ili
- d) opasnost da će optuženi, ako bude pušten, izazvati javni nered.¹¹¹

a. Opasnost od nedolaska na suđenje

Po ovom osnovu, sud je zaključio da težina kazne koju rizikuje optuženi ne može biti jedini osnov za tvrdnju da takva opasnost postoji. Postojanje ove opasnosti treba proceniti zajedno sa drugim relevantnim okolnostima, kao što su „karakter osobe, njen moral, dom, zanimanje, imovina, porodične veze i sve vrste veza sa državom u kojoj se goni“.¹¹² Nedostatak stalnog boravišta

103 S., v. i A. protiv Danske, presuda ESLJP-a od 22. oktobra 2018, stav 92.

104 ESLJP, Vodič o članu 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima, st. 45.

105 Buzadji protiv Republike Moldavije, presuda ESLJP-a od 5. jula 2016, stav 91.

106 Suvaja protiv Austrije, presuda ESLJP-a od 15. Jun 2021, stav 187.

107 ESLJP, Vodič o članu 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima, st. 210.

108 Tase protiv Rumunije, presuda ESLJP-a od 10. juna 2008, stav 40.

109 S., v. i A. protiv Danske, presuda ESLJP-a od 22. oktobra 2018, stav 77.

110 Aleksanyan protiv Rusije, presuda ESLJP-a od 22. decembra 2008, stav 179.

111 Becciev protiv Moldavije, presuda ESLJP-a od 4. oktobra 2005, stav 57.

112 Becciev protiv Moldavije, presuda ESLJP-a od 4. oktobra 2005, stav 58.

optuženog takođe se ne može smatrati sam po sebi,¹¹³ niti opasnost od bekstva može proizaći jednostavno iz lakoće prelaska granice, jer se u tim slučajevima može tražiti predaja pasoša.¹¹⁴ Postoji čitav niz okolnosti koje treba uzeti u obzir, uključujući i prethodne slučajeve u kojima je okrivljeni pokušavao da izbegne krivični postupak bekstvom iz zemlje i konkretne naznake planova za bekstvo.¹¹⁵

b. Opasnost od ometanja postupka

ESLJP je odlučio da se ova osnova ne može utvrditi „*in abstracto*“ već mora biti potkrepljena činjeničnim dokazima, a ne verovatnoćom teške kazne.¹¹⁶ Na primer, može biti opravdano u nekim složenim predmetima, kao što su oni o aktivnostima organizovanog kriminala i bandi ili u slučajevima kada okrivljeni može imati lične veze sa mnogim svedocima.¹¹⁷

c. Opasnost od ponavljanja dela

ESLJP je naglasio da se za teške optužbe može odrediti pritvor, kako bi se sprečili pokušaji činjenja novih krivičnih dela, ali je neophodno da takva opasnost bude „*uverljiva i odgovarajuća mera, u svetlu okolnosti predmeta, a posebno prošlosti i ličnosti dotične osobe*“.¹¹⁸ Stoga se ovo može rešiti samo od slučaja do slučaja. Prošlost okrivljenog može obuhvatati prethodne presude, koje bi mogle dovesti do opravdanog straha od ponavljanja, osim ako nisu uporedive prirode ili težine.¹¹⁹ Nadalje, kada je reč o okolnostima dotične osobe, nedostatak posla ili porodice ne može podrazumevati pretpostavku da je osoba sklona činjenju novih krivičnih dela.¹²⁰

d. Očuvanje javnog reda i mira

Određena dela zbog svoje težine mogu dovesti do narušavanja javnog reda i mira društva. Sud je odlučio da to mora biti „*zasnovano na činjenicama koje bi dokazale da bi puštanje optuženog na slobodu zaista narušilo javni red*“.¹²¹

113 *Sulaoja protiv Estonije*, presuda ESLJP-a od 15. februara 2005, stav 64.

114 Videti *Stögmüller protiv Austrije*, presuda ESLJP-a od 10. novembar 1969, stav 15.

115 *Cesky protiv Republike Češke*, presuda ESLJP-a od 6. juna 2000, stav 79.

116 *Becciev protiv Moldavije*, presuda ESLJP-a od 4. oktobra 2005, stav 59; *Sulaoja protiv Gruzija*, presuda ESLJP od 28. novembra 2017, stav 224.

117 *Ladent protiv Poljske*, presuda ESLJP-a od 31. Maj 2007, stav 55; *Sulaoja protiv Italija*, presuda ESLJP od 24. Avgust 1998, stav 60.

118 *Clooth protiv Belgije* presuda ESLJP-a od 12. decembra 1991, stav 40; vidi, takođe *Kurt protiv Austrije*, presuda ESLJP od 15. jun 2021, stav 187.

119 *Clooth protiv Belgije*, presuda ESLJP-a od 12. decembra 1991, stav 40.

120 *Sulaoja protiv Estonije*, presuda ESLJP-a od 15. februara 2005, stav 64.

121 ESLJP, Vodič o članu 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima, st. 226-227.

